

Városi cselédkérdés

Írta:

Dr. Szalay Sándor

BUDAPEST, 1909.
nyomatott MAY JÁNOS könyvnyomdájában
II., Főherceg Abrecht-út 3. sz.

A magyar városok országos kongresszusa elnöke:

Nagyságos dr. B Á R C Z Y I S T V Á N ú r,
Budapest székes főváros polgármesterének

tisztelettel ajánlva

I.

A ki a társadalmi élet jelenségeit csak a felszínen is figyelemmel kíséri, lehetetlen, hogy ne lássa a kulturális, valamint gazdasági életünket napról-napra károsabban érintő cselédviszonyok javításának szükségét. A reform kiváló fontosságát, és a közérdek követelte szükséges voltát minden egyes cselédtartó gazda magán gazdasági és családi élete igazolja, miért is azt itt bővebben indokolni felesleges. Jelentőségét azonban kétségtelenül fokozza hazánkban az a körülmény, hogy az annyi ezer család életfolyását legközvetlenebbül érintő cselédügy terén sem találkozunk – sajnos – oly társadalmi tevékenységgel mely az egyesülésben és a szervezett önségélyben találná meg e nagy társadalmi kérdés gazdasági és szociális javításának legalkalmasabb eszközét.

De hiányzik a társadalomnak erre való ösztönzése, részben egyéni, részben fizikai okokból magukban a közvetlen érdekeltekben is. A városi cselédek legnagyobb része ugyanis a szolgálatot nem tekinti állandó foglalkozásnak vagy élethivatásnak, Jiaoem csak átmeneti és szükségbeli kenyérkeresetnek, mely a férjhezmenetellel megszűnik. Emellett a cselédek, – szemben a nagyipari bér munkássággal, – nem dolgoznak egy helyen, egy szakmában nagyobb csoportokban, hanem egyes háztartásokban elkülönítve végzik munkájukat. Sőt még ott is, ahol egy háztartásban több a cseléd, munkaképességük és tanultságuk szerint különböző szolgálati minőségben vannak alkalmazva.

Hiányzik tehát náluk az azonos foglalkozásnak az a tudata, hogy közös érdekeiket az együttműködés útján megvalósíthatják. Nyilvánvalóan ezen tények indokolják azt is, hogy a cselédkérdés a szociális irodalomban, a társadalom reformtörekvéseiben

és alkotásaiban, az állami és a községek szociálpolitikájában nem részesült oly mérvű figyelemben, a milyent társadalmi nagy Jelentőségénél fogva megérdemelne.

A cseléd szolgálata általában háromféle gazdasági szükséglet kielégítését célozza. Ezek szerint megkülönböztetünk: mezőgazdasági – ipari üzemek keretében foglalkozó – és házi cselédeket.

A nemzetgazdaság alanyainak gazdasági és jogi érdekei a célok és eszközök szerint változatos kielégítést igényelnek, a cselédügy szociális rendezése terén is tehát oly reformok alkotása kívánatos, melyek a cselédfoglalkozások természetének, társadalmi és gazdasági helyzetének leginkább megfelelnek. A mezőgazdaság és ipari üzemek keretében foglalkozó cselédek ügyének tanulmányozása feladatunk határán kívül esvén, az uralkodó házi cselédviszonyok megismertetése mellett, azon intézményes reformokkal foglalkozunk, melyek nézetünk szerint a házicselédügy gazdasági és szociális előbbrevitelét célozzák.

A cselédviszonyok mai állapotának megismerésére szolgálhatnak a székesfővárosi m. kir. államrendőrség főkapitánya 1906 évről szóló jelentéséből a következők, melyek csekély változtatással hazánk összes városaira érvényesek:

„A cselédügy nálunk állandó panasz tárgya. Közszájon forgó szólammá lett a cselédmizéria, melylyet a cseléd tartó közönség sokatmondón általánosítja mindazt a sok visszasságot, mely a cseléd tartó s a cseléd közötti viszonyban, egyáltalán a cselédkérdés egész vonalán már évek óta lábra kapott.

Ezelőtt évekkel, mikor a cseléd kínálat és a cseléd kereslet között megvolt a természetes arány, a cselédügy is a megszokott s többnyire aprólékos tünetek számába menő panaszoktól eltekintve, rendes medrében haladt.

Azóta azonban nagy változások történtek. A gazdasági helyzet s a női munkásoknak nagy lendületet vett kivándorlása, továbbá a cseléd rétegek közé is beékelődött szociális divatos áramlatok, ma a cselédkérdést szintén a társadalmi problémák homlokterébe állították.

Az első okok megcsappantották a cseléd létszámot. A cseléd kereslet feltűnően nagyobb a kínálatnál, de mégsem jelenti következményképen a cseléd osztály helyzetének javulását. Ellenben egyre kérdőjelek elé állítja a cseléd tartókat, amikor cselédre van szükségük.

A szocialista tanok így viszonyok között sem a cselédre, sem

a cseléd tartókra nem szerencsés időben plántálódtak a cselédség közé. Felébresztették az osztálytudatot az elégedetlenség csiráit vitték bele a könnyen befolyásolható elem közé anélkül, hogy a megoldás útjáig feltárhatták volna. Hisz úgy gazdasági, mint társadalmi állapotaink korántsem érettek még ahhoz, hogy a nyugot intenciói szerint berendezkedő cselédreformot magukévá tehetnék, hogy azt fennakadás nélkül hirtelen beilleszthetnék a mai formájába. Annak az agitációnak tehát, mely a női házimunkások ügyét magáévá tette, eddig egy szemmel látható eredménye van: az elégedetlenség.)

Elégedetlenség úgy a cseléd tartók, mint a cselédek részéről, melynek gyökerei azonban sokkal inkább szubjektív momentumokba nyúlnak vissza, semhogy azonosnak tekinthetnők ama természet-szerű forrongással, mely egy-egy helyes és józan szociális kialakulást szokott megelőzni.

Sokban járul ez hozzá ahhoz a ma általánosan tapasztalható tünehez, hogy a 14 napos szolgálatok ma egész megszokás számba mennek, a belépés és felmondás egy időre esik.

Van azonban egy másik lényegesebb oka is, ez a cselédség morális elsejtesedésében keresendő. A cselédség jó része csak szükségből áll helybe. Mihelyt pénzre tett szert, visszaesik a munkánélküli henye életbe, melynek bacillusai a kvártélyos asszonyok tanyái, sok helyt a cselédszerzők boltjában is megmételtyezték lelkét.”

„Önkéntelenül felmerül a kérdés, hogy a cselédügy e képe mellett, minő reformok volnának létesítendőek ennek rendes mérébe való visszatérítését célzólag? A gazdasági és szociális háttéren nem változtathat a rendőrség, de így is szükséges volna első sorban az 1876. évről kelt elavult cseléd törvény alapos revíziója, melyet részben a modern szellemhez hozzásimítani, részben pedig egyes pontozataiban kategorikusabbá kellene tenni. A hatósági cselédnyilvántartás is, a cseléd munkakönyvének szolgálatba be- és kilépéskor való láttamoztatásával is célhoz vezetne, legalább hatékonyabbá tenné a hatósági ellenőrzést.

A cselédszerzésre, közvetítésre hozott szabályrendelet, mely szintén vizsásságok és visszaélések megszüntetését célozta, alig vált be. Kijátszása napirenden van. Feljelentés csak az esetek elenyésző csekély számaiban történik s így a megtorlásnak nincs kellő súlya?

Valóban elszomorító a kép, amit a cselédügy törvényes kezelésére hivatott hatóság elénk tár. Ezen állapotokat haladó kultúránk szégyenére, egyéni, családi és társadalmi nyugalomunk feladása nélkül bizonyára tovább nem tűrhetjük. A főkapitányi jelentés, mely különben a társaséletben naponkint ismétlődő részletpanaszok összesítése is, intő szózat egyben az állam, a községek és a társadalom részére, hogy ideje volna már a folytonos panaszkodás szintjéről felülemelkedve, magasabb társadalomerkölcsi, gazdasági és szociálpolitikai szempontból megfontolni azt, hogy az egészséges társadalmi állapotok feltételei hiányoznak ott, hol a mai gazdasági rend mellett egyrészt a cseléd tartó gazdák, másrészt a cselédosztály elégedetlenségével találkozunk. Megbocsájthatatlan mulasztás vádja terhelné az állam, községi és társadalmi tényezőket, ha a modern egyéni háztartás kulturális és gazdasági berendezkedésének egyik fontos elemét: a házi cselédséget, a rend és tisztaság szolgálatának tekintélyes számú seregét visszahatásában erős vonásokban megnyilatkozó elhagyatottság érzetében és az elégedetlenség nyomasztó tudatában tengődni engednék.

Meg kell tehát a kölcsönös elégedetlenségnek s a házi cselédek számbeli apadásának okát találnunk, és a baj orvoslását alkalmas eszközökkel megkísérelnünk. S ha munkánkat alaposan akarjuk végezni, a kérdés vizsgálatánál figyelemmel kell lennünk úgy a gazda, mint a cseléd jogos társadalmi és gazdasági érdekeire. és a kettőnek organikus összhangzásba hozásával kapcsolatban létesítsük csak azon intézményeket, melyek a közös érdek megóvására, az anyagi erőkhöz mért arányos áldozatkészséggel szolgálják a társadalmi béke, a megelégedettség s az erkölcsi, a kulturális és az anyagi fejlődés magasztos céljait.

II.

A cselédügy reformjának szervei.

a) A társadalom.

A cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról alkotott 1876. évi XIII. t.-c. szerint „cseléd az, ki magát bizonyos háztartási vagy a gazdaság körüli személyes és folytonos szolgálóknak, legalább egy havi időtartamon át bérért való teljesítésére kötelezi.”

A cseléd és a gazda közötti viszony ugyan szerződésen alapul, de a viszony nem pusztán munkabéri, mert a cseléd a gazda háznépének tagjává válik, a miből folyólag mindkettőre kölcsönös, az anyagiakon túl menő jogok és köteleességek származnak le. A gazda a cselédétől hűséget, erkölcsösséget, engedelmisséget követelhet, a cseléd a gazda parancsait tisztelettel tartozik fogadni. Az a cseléd, ki gazdája ellen fellázad, annak ellenszegül, jogos parancsainak teljesítését megtagadja, pénzbüntetéssel sútható; – az a cseléd pedig, ki társai hűtlenségét gazdájának fel nem jelenti, kártérítéssel tartozik. A helyüket kellő ok nélkül gyakran változtató cselédek, mint csavargók, eltoloncolandók, stb. stb. A cseléd alárendeltségének megfelelőleg, különös erkölcsi és anyagi köteleességek hárulnak a gazdára. Így köteles gondoskodni, hogy a cseléd tankötelességének eleget tegyen, hogy időről-időre saját hitfelekezete isteni tiszteletén részt vehessen, hogy testi fejlődését és egészségét veszélyeztető munkára ne alkalmaztassék, hogy a cseléd józan, takarékos és erkölcsös életet folytasson, valamint az 1908. évi XXI. t.-c. szerint köteles a saját hibája nélkül megbetegült cseléd ápolatásáról is gondoskodni.

A cseléd és a gazda most vázolt viszonyát fontos társadalmi érdekek indokolják. Ép ezért a történetileg reánk származott jogintézményeknek mind a két fél érdeke követelte szociális szellemtől áthatott továbbfejlesztésében látnók a cselédkérdés megoldásának legeredményesebb eszközét.

Ha a cselédkérdés legújabb tüneteinek okát keressük, azt kétségkívül a változott gazdaságviszonyokban s társadalmi felfogásban találjuk meg. A szabadság, az egyéni önállóságra való törekvés, amely a munkásokat a munkaadók elleni küzdelemre indította s a munka egyenjogúságának elismerésére vitt, nem marad hatás nélkül a cselédekre seings szinte természetes, hogy a munkások kivívtá eredménynek láttára, helyzetükkel elégedetlenkednek s a szolgálati viszony másféle szabályozására törekednek.

Mindenekelőtt szolgálati viszonyaiknak az egyéb munkaszerződésekkel való egybevetése ösztönzi a cselédeket arra, hogy a cselédviszonynak nagyobb szabadsággal járó átalakítására törekedjenek. Ennek a mozgalomnak erősbbítésére szolgál az a körülmény, hogy míg ezelőtt a keresőképes hajadonok túlnyomóan rá voltak utalva a cseléd szolgálatra, újabban nagyszámban az iparban találnak foglalkozást. Az ipari munkaviszonyt a törvényhozás mind szabad- elvűbben szabályozza és, a mi a fő, a bérek időnkint tetemesen emelkednek, s ez erősen csábító hatású. Végül az ipari munka mellett nagyobb a mozgási szabadság és a munkaidő tartama is jobban korlátozva van.

A kétféle munkaviszony egybehasonlításánál nagy súlylyal bír az a körülmény is, hogy a cselédekre háramló különböző szolgálatok nem külön-külön díjazvák, hanem bizonyos átalánybér fejében oly szolgálatokkal tartoznak, melyeknek tartama nincs előre pontosan meghatározva, hanem a véletlentől s a gazda vagy hozzátartozóinak kedvétől függ.

Ha már most mindezek figyelembevételével a házi cseléd- kérdésben uralkodó bajokon – a szolgálati viszonnak érvényben levő törvényes szabályozásához alkalmazkodva – segíteni óhajtunk, mérlegelnünk kell a gazdasági és társadalmi viszonyoknak átalakulását is. Sem a gazdáknak, sem a cselédeknek a reformok elől. kitérni nem szabad. Mert, habár a jelenlegi visszás helyzetért talán nagyobb részben maguk a cselédek felelősek, nem zárkozhatunk el annak kijelentésétől sem, hogy mulasztásokat követnek el nem egy

esetben a háziasszonyok is, ami nagyrészt az emberbaráti gondolkozás hiányának a következménye.

A háziasszony kötelessége, - hogy a cselédet helybelépése alkalmával a szolgálati viszony minden egyes pontjára nézve felvilágosítsa, s a cseléddel közösen megegyezzenek: a cseléd kötelességei és az ezek teljesítéseért járó ellenszolgáltatás tekintetében.

Itt is előtérbe nyomul korunk társadalmi, gazdasági életének fokmérője: *a bér kérdése*.

A havi vagy évi átalány bérösszegének nagyságára nézve természetesen kétség fenn nem foroghat; bár helyes eljárás volna a cselédnek az adandó alkalmakkor járó ajándékokra nézve is tiszta képet nyújtani. A cselédbérek a korábbiakhoz képest tetemesen emelkedtek ugyan, de mert az ellátás természetben történik, az ezt értékelni nem tudó egyének szemében még mindig mögötte maradnak azon összegeknek, melyeket az iparban alkalmazott munkásoknak fizetnek.

A legnagyobb nehézségeket a házicsselédber normális kialakulása tekintetében az okozza, hogy itt nincs különbség tanulatlan vagy tanult egyén között. A képesítés igazolása az alkalmaztatás feltételeinek megállapításánál csak alantas szerepet játszik, miután sem a törvényt sem a szokás a nagyobb képzettség formai vagy gyakorlati elismerésének helyes irányát eddig a cseléd szolgálati szerződés megkötésénél nem követte.

Az iparban magasabb munkabér és szabadság elleneitkéül szolgálja a cselédeiknél: a jobb ellátás és a családi közösségbe való felvétel. A cseléd elismerése legtöbb esetben nem is marad el, ahol a háziasszony vele szemben anyai gondoskodást gyakorol. Hiszen a szolgálatban lévő női cselédek nagy része, de azoknak szülői is, nemcsak kizárólag arra tekintenek, hogy mennyi bért kapnak, hanem már-már nemüknél fogva arra is, hogy a család védőszárnyai alá vonulhassanak és annak előnyét élvezhessék.

A cselédszolgálat szerződési viszonyának legvitásabb pontja: *a szabadidő kérdése*. Mindenféle kellemetlenség és összeütközés elkerülése végett okvetlen szükséges volna, hogy a cselédnek járó szabad idő teljes nyíltsággal és szilárdsággal – lehetőleg törvényhozási úton – megállapíttassék.

Társadalmunk dolgozó tagjai közül valóban egyedül a cselédek azok, kik nélkülözik a meghatározott pihenési és szórakozási időre

való jogosultságot. Pedig nincs semmi akadály a annak, hogy a cselédnek hetenként egy szabad délutánja legyen és legalább minden második pihenője vasárnapra essék, amidőn az isteni tiszteletet is látogathatja. Igaz, hogy a házi munka nem oly fárasztó, mint a gyári, azonfelül közbe szünetek is esnek. A napnak egyes szakaszaiban adott megbízások a cselédnek alkalmat adnak arra, hogy a munkából távozzék, ami szintén pihenőt jelent. Mindazonáltal érthető és jogosult az a kívánság, hogy meghatározott időben a rendes munkát abban hagyassák és meg legyen kellő éjszakai nyugadalmuk.

E kérdések megoldását mindenesetre megkönnyíti az, ha a kellő kapcsolat a cseléd és a háziasszony, illetőleg a család közössége között fennáll. Ez esetben a cseléd nem fogja magát annyira törni a kimenő után. Sőt ha gondoskodnak arról, hogy naponként rövidebb-hosszabb pihenője legyen, némi részt vehessen a családnál szokásos szórakozásokban. és szabad időt nyerjen arra, hogy kivételes esetekben bevásárlásait elvégezhesse, helyben lakó rokonait meglátogathassa, esetleg hazautazhassék, bizonyára nem lesz oka a cselédnek, hogy helyzetével elégedetlen legyen.

Fontos szerepe van a cselédállomány javításánál: *az ellátás kérdésének.*

Figyelembe kell vennünk, hogy a fiatalabb cselédek testi fejlődésükkel egyidőben erősebb fizikai munkát végeznek, s erőteljes táplálkozást igényelnek. Legtöbb esetben éppen a jobb ellátás az, mi a cselédet az ipari munkától visszatartja. Senkisémet kívánhatja ugyan, hogy a cseléd ellátás dolgában a házi gazdával vagy a család felnőtt tagjaival egyenlő elbánás alá kerüljön, de túlszigorúan sem szabad megvonni a határokat. Lényeges ez egészségügyi szempontból, amely könnyen kihathat a családra és a cseléd szociális és erkölcsi öntudatát is legközvetlenebbül befolyásolja.

A hálólhely kérdésének szabályozása – igaz, a helyhatósági építésügyi szabályzatok feladatai közé tartozik s ebben biztosítandók a cseléd hálólhelyet illető minimális egészségügyi követelmények. Bizonyos azonban, hogy a hálólhely a cseléd megelégedésére csak oly fontos, mint a bér vagy az ellátás, mert ez is a cseléd munkarejének állandó és korlátlan szolgáltatásáért nyújtandó egyik ellenérték.

Mindezekon felül még számtalan oly jelensége van a napi életnek, melyek bár a cseléd szolgálati viszonyára több-kevesebb

befolyással vannak, mégis összességükben döntő befolyást gyakorolnak a cseléd megalégedettségének kialakulására. Ide tartoznak: a munka célszerű beosztása és arról való gondoskodás, hogy a cseléd munkája közben gyakran és igazi ok nélkül ne zavartassék stb.

A házi cseléd szolgálata köztudomás szerint, az alsóbbrendű házi teendőkre terjed ki. Ezek a család egyes tagjai egyéni kényelmének emelése, a gyermekek gondozása, a háztartás általános szükségleteinek kielégítése, u. m. az élelmiszerek, víz és egyéb háztartási cikkek beszerzése, az ételek feltárolása stb.

Társadalmi felfogás szerint ezek a szolgálatok alsóbbrendűek, mert rendszeren elvégezhetők anélkül, hogy hozzájuk különösebb képzés megszerzése szükségeltetnék, csupán bizonyos jártasságot és ügyességet igényel azok célszerű fogantatása. Azok az igények azonban, miket a szolgálatok kielégíteni céloznak, nem csak egy ízben állanak elő, hanem rendszeren napjában többször ismétlődnek, amidőn azok megfelelő kielégítése is szükséges. A most jelzett igények kielégítése azonban csak akkor lehetséges, midőn a szükséglet tényleg fellépett. Éppen ebben nyilvánul a házi munka sajátossága, hogy annak ellátását nem lehet halasztani vagy kitolni s abban gyökerezik a szolgálatok különleges volta, hogy itt a munka, készletet vagy tartalékot nem teremthet, hanem minden egyes új szükségletet külön kell a maga idejében kielégíteni. Ezért kell, hogy az, aki hivatva van a szükségletet szolgálat által kielégíteni, annak, kit szükségleteiben kielégít, állandóan rendelkezésére álljon.

De ha a gazda joggal megkívánja a cselédétől a mindenkori; szolgálatkészséget, jóindulatot, lemondást azokról az előnyökről, miket az ipari munkaviszony nyújt; mindezekért erkölcsi tekintetben a cselédet kárpótolni tartozik s lehet is a háziasszony anyai gondoskodása által. Érezni kell a cselédnek azt, hogy nem csak masok részére teljesít szolgálatot, hanem ezzel saját jólétét is előmozdítja. A jóra való cseléd is jövőjét a hitvesi és az anyai hivatásban látja s a háziasszony feladatát úgy végzi híven, ha cselédjét tanácsával, példaadásával előkészíti jövő hivatására. Meg kell értetni a cseléddel, hogy az ő szolgálati viszonya a legalkalmasabb arra, hogy a nőt természetes élethivatására, a házi asszony és családjának kötelességére és teendőire gyakorlati úton előkészítse.

együtt a cselédhiány megszüntetésének erkölcsi és anyagi előfeltételeit.

Ha pedig a cselédek részéről nap-nap után felötlő mulasztásokat és hibákat keressük, azt tapasztaljuk, hogy ez oldalról a cselédkérdés nehézségének igazi oka abban gyökerezik, hogy a cselédek a szülői házból sem kellő nevelést, sem hivatásukra való előkészültséget, sőt még jóakaratot sem hoznak magukkal.

Szükséges tehát: 1. hogy a cselédek a szolgálati viszony értékéről és természetéről egészségesebb felfogást nyerjenek. Tanítsák meg a szülők, a társadalom, az iskola a fiatal leányokat arra az igazságra, hogy a keresetképes hajadonnak legtermészetesebb munkaköre a háztartással való foglalkozás és ez biztos út arra, hogy későbbi háziasszonyi és családanyái hivatására elegendő kiképzést nyerjen; 2. a cselédhivatásra való jobb előkészület érdekében, már az iskoláztatás utolsó éveiben utalni kellene a háztartásban végzett szolgálatok értékére, a derék háziasszony és cseléd tulajdonságaira és kötelességeire? Mindezt gyakorlati útmutatással a legtöbb városban már rendszeresített háztartási tanfolyamokban lehet elérni.

Ha a tanító és a szülő gyakorlati úton is bevezették a fiatal leányt elvállalandó kötelességeibe, úgy több értelmet, igyekezetet, figyelmet és ragaszkodást fog tanúsítani a háziasszonnyal szemben, kinek – a cseled-otthonokkal együtt – csak az erkölcsi védelem és továbbképzés fogja feladatát képezni.

b) A városok és a társadalom együttes feladatai.

A házi cseléd szolgálata mindaddig, míg emberi szükségleteket kielégíteni képes, gazdasági érték, mely a kereslet- és kínálat törvényeinek van alávetve. Többől ismét az következik, hogy a házi cselédség a produktív népesség sorába tartozik.

A gazdasági javak értékének nyilvános versenyében alakulnak Iti a kínálat és kereslet igényei, tehát e versenyben tűnik ki az is, hogy mily hatósági és társadalmi reformok alkalmasak a kereslet és kínálat helyes gazdasági, erkölcsi, kulturális és szociális mérlegének fentartására.

A cselédkérdés nemzetgazdasági és társadalmi szempontból való megvilágításánál fontos szerep jut azon ténynek, hogy a

személyes szolgálatok a gazdák gazdasági tevékenységét is tekintélyesen fokozzák. A háztartási alsóbb teendők végzésével és személyes kiszolgálással a cseléd lehetővé teszi azoknak, kiket munkája által teendők egy részétől felment, hogy idejük nagyobb részét közvetlen kereseti foglalkozásuk üzésére fordítsák. E szolgálatok igénybevételének közvetett előnye pedig az, hogy az így megtakarított időnek pihenésre való felhasználása által, a gazda és családja hivatásának betöltésére jobban és alaposabban készülhet és azt intenzívebben gyakorolhatja. Ezen körülmények a fejlődő kultúrnemzeteknél még különösebb jelentőséggel is bírnak.

Az alsóbb házi munkáknak bizonyos személyek által történt elvállalása, a gazdák részéről a szellemi élvezetek emelkedő szükségletét is maga után vonja, ezek kielégítése pedig nemcsak az irodalmi és művészeti tevékenység gyarapodását, hanem az erkölcsök, a szokások és az ízlés finomodását is eredményezik, melyek viszont kiszámíthatatlan hatással járnak az összes társadalmi viszonyokra. A cselédtartás tehát mintegy előfeltétele a magasabb fokú kultúrának és jele a népesség szellemi ereje gyarapodásának. E körülmény megdönthetetlen bizonyossága annak, hogy a közhatalom, midőn a rendelkezésre álló eszközökkel a cselédtartás lehetőségét, a cselédek számának szaporításával és jobb minőségével fokozni kívánja, nemcsak fontos gazdasági és szociálpolitikai tevékenységet fejt ki, hanem a kultúrát is hathatósan elősegíti.

A cselédtartás azonban a népesség termelőképességére a nemzetgazdaság törvényei szerint csak akkor hat, ha annak előfeltétele t. i. a termelési felesleg tényleg fenforog. Az egyes gazdaságokban a cseléd csak akkor alkalmazható, ha a gazda keresete, a családja eltartására szükségelteken felül, a cseléd tartására és díjazására megkívánt javakat is rendelkezéséig bocsájtja. A házi cselédkérdés jelentősége ezért nemzetgazdasági szempontból egy-egy magában soha sem bírálható el, hanem mindenkor azon társadalmi osztály tagjainak gazdasági helyzetével szoros kapcsolatban, kiknél a cseléd szolgál, kiknek háztartásához a cseléd tartozik. Akkor tehát, amidőn arra vállalkozunk, hogy a cselédkérdés gazdasági és szociális reformmunkájában kezdeményezőleg lépünk fel, egyforma figyelemre méltatjuk mindkét szerződő fél, vagyis úgy a gazdák, mint a cselédek érdekeit.

Városainkban, hol a cselédlakások rendezetlensége mellett, a rossz cselédek elleni panaszokhoz a cselédhiány miatti érzékenyebb panaszok

is járulnak; e kiválóan fontos közgazdasági és szociális ügy javításának intézményes reformjait a következőkben foglalhatjuk össze:
4. A cselédközvetítés hatósági kezelésbe való vétele;

2. cseléd-otthonok, ezek keretében a cselédek védelme és cselédaevelő intézmények létesítése;

3. az egy helyben hosszabb ideig szolgáló cselédeknek megjutalmazása és a házi cselédeknek házasságkötés, rokkantság és munkaképtelenség esetére való támogatása, illetve biztosítása.

c) Az állam.

A társadalomnak és a községeknek a cseléd-viszonyok rendes mederbe való visszatérítésére irányuló törekvéseit azonban csak akkor kísérheti az elérni kívánt siker, ha e szervezetek tevékenységét megelőzi vagy legalább nyomon követi az állam törvényhozásának a változott élet és cselédviszonyokhoz alkalmazkodó munkássága. Tudjuk ugyan, hogy a nemzetgazdaság menetével és a kultúra hatásával szerves kapcsolatban álló cselédviszonyok háttérén maga a törvényhozás sem változtathat, mégis a cselédrendszet nyilvánjogi kezelése, a szolgálati viszonyból származó vitás kérdések és az ezekből folyó kártérítési követelések ügyében való bírászkodás, különösen pedig a cseléd és gazda közti szolgálati szerződési viszonyoknak a jogokat és kötelezettségeket illető kimerítő és modern szabályozása érdekében a törvénymódosítása volna kívánatos.

Általánosan ismert az a sok visszaélés, mely a hatósági cselédnyilvántartás és a cseléd könyvének a szolgálatba való be- és kilépésekor annyira kívánatos hatósági láttamozás kötelező voltának hiányában gyökerezik. Pedig ezen eljárás – mint a hogy az ipari munkásoknál az eredmény mutatja, fontos közbiztonsági érdekeket szolgál, a közerkölcsiséget fenyegető facér cselédekkel szemben pedig – különösen is hatékonyabbá tenné a hatósági ellenőrzést és a cselédkönyvet igazolási okmányi jellegén kívül, a gazda és cseléd közti bizalmi, viszony formai alapjává is emelhetné. A fennálló törvény szerint a cselédkönyv rovatáig fontos okokból, a cseléd hátrányára szolgálható tartalommal ki nem tölthetők, de a cseléd öntudatának emelése képesítésének és jó magaviseletének igazolása érdekében, szükséges volna a gazdákat arra kötelezni,

hogy minden esetben a fennálló szerződési viszony megszüntéről és a cseléd magaviseletéről az igazságnak megfelelő külön bizonyítványt adjanak ki.

A cselédszerzés mai rendszere – a mint alább látni fogjuk, kétségkívül a legrosszabb, mert magát a közvetítő üzleti érdekét, éppen a mai cseléd viszony ok legimmorálisabb jelensége, – a gyakori változás elégíti ki. Elengedhetlen és halaszthatatlan törvényhozási reform volna tehát, hogy a cselédközvetítés pártatlan közhatósági intézménnyé váljék.

Kívánatos volna továbbá, hogy a betegség és baleset esetére való kötelező biztosítás, az 1907. évi XIX. t.-cikkben foglalt elvei szerint, a házi cselédekre is kiterjesztessék és általában a munkásvédelem terén a törvényhozási intézmények jól berendezett épületében egységes jogelvek szerint lehetőleg az egész munkásvilág, köztük a házi cselédség is helyet foglalhasson.

Ugyancsak törvényileg volna biztosítandó a megalkotásra váró lakás-törvényben, a házi cselédnek a közegészség és közérkölcsiség követelményeinek megfelelő elhelyezése, illetve lakással való ellátása.

A maximális munkaidő megállapítása, a cseléd szolgálatának természetéből kifolyólag lehetetlen, miután a házi teendők végzését legtöbb esetben az időhatárok zárlatai közé szorítani nem lehet. Hanem igenis a cseléd éjjeli nyugvásának, életkor valamint évszak szerinti minimális ideje és munkaszünetei törvényhozásilag biztosíthatók.

E törvényhozási intézkedésekkel igaz előbbre visszük a cselédrendészetet, de a cselédkérdés gazdasági és szociális megoldásának mégis csak az önszegély és társadalmi tevékenység képezi kulcsát.

III.

A cselédügy reformjának eszközei.

I. A cselédközvetítés.

Társadalom erkölcsi szempontból nincs az iparúzésre alkalmatlanabb foglalkozás, mint a cselédközvetítés, mert az üzleti érdek a minél gyakoribb cselédváltozást követeli. Ezért a cseléd ügy reformját a. cselédközvetítés hatósági kezelésbe vételével kell kezdeni.

Jóllehet ismerjük a munkaközvetítés ügyében az új ipar-törvény tervezetében érvényesített azon álláspontot, mely a munkaközvetítés minden fajtáját a hatóság kezébe kívánja letenni, mégis miután nem remélhetjük, hogy a tervezet már a közeljövőben törvénytényé válik s mert óhajtának hazánk minden városának kormányzatát a hatósági cseléd-közvetítő szervezésére megnyerni; szükségesnek tartjuk, hogy a pártatlan hatósági cselédközvetítés fontos gazdasági és szociálpolitikai jelentőségét és megvalósításának közérdekű sürgősségét méltassuk annál is inkább, mert a magunk részéről is őszinte hívei vagyunk a kötelező hatósági cselédközvetítésnek.

A városokban a foglalkozás és cselédközvetítés ez idő szerint a következőképen bonyolódik le:

1. iparszerű közvetítés útján,
2. közhasznú egyesületek által,
3. sajtó útján, és
4. barátságos, utcai, vagy az u. n. kézalatti közvetítés segítségével.

Kultúrtörténeti szempontból kétségkívül érdekes jelenség, hogy mint pl. Parisban a 14. században már működtek hatósági felügyelet alatt álló iparszerű cselédközvetítéssel foglalkozó irodák (recom-mander este), addig nálunk a cselédszerzés csak az 1872. évi VIII. t.-cikk, illetve a jelenleg érvényben levő 1884. évi XVII. t.-cikkben foglalt ipar törvényben nyert közelebbi nyilvánjogi szabályozást.

A foglalkozást közvetítő és cselédszerző iparüzlet menete – épp úgy, mint bármely iparüzlet folytatása – szükségessé teszi az üzletfelek szerzését: gazdákat, kik cselédeket igényelnek, cselédeket, kik helyet keresnek. A közvetítő feladata, hogy az egymáshoz illő ajánlatokat összehozza. Ez sokszor felette nehéz. Az egyes háztartásokban dívó szokások, a cselédtartók műveltsége s társadalmi viszonyai más-más igényeket támasztanak a cseléd ügyessége, tisztasága stb. tekintetében s épp így a cseléd képességei is különbözők. Még a megbízható cselédközvetítőnél is gyakoriak ezek folytán a hibák, mert az iparüzésben szerzett bármily gyakorlat magát az anyagot, a cselédet javítani nem képes. Az alkalmaztatás kérdése tulajdonképpen kizárólag a szerződő felek közt dől el és így végtére is mindenki önmagának a legjobb közvetítője. Ezért különösen városokban, hol a cselédek és a gazdák közelebbi megismerése teljesen lehetetlenség, a foglalkozást közvetítő és cselédszerző túlnyomó esetben nem az ipari működésért kapja a közvetítési díjakat, hanem, hogy üzletével mintegy fiók cselédpiac berendezését kínálja, anélkül, hogy ezzel a szervezett munkapiac közhasznú érdekének is szolgálatot tenne.

Mindezek dacára vannak az iparszerű cselédközvetítésnek előnyei is, úgymint:

a) megkönnyíti a fáradságos cseléd illetve helykeresést, tehát gazdasági szükségletet elégít ki ott, hol a nyilvános vagy jótékony-sági alapon szervezett cselédközvetítés nincs kifejlődve;

b) anyagilag érdekelve lévén, idő és fáradság kiméltése nélkül törekszik a közvetítés effektuálására;

c) a vagyontalan nőknek oly munkaalkalmat kínál, a melyhez sem tőke, sem külön előképzettség nem szükséges, végül:

d) úgy a gazdák, mint a cselédek előtt ismertes.

Ezen előnyökkel szemben azonban óriási nagy az a hátrány, melylyel a cselédszerzés iparszerű üzése együtt jár. Köteteket

lehetne erről írni, mert társadalmi életünknek sötét árnyékai ezek a veszedelmek, melyek nézetünk szerint a közvetítés anyagának természetében rejlenek.

Minden intézménynek próbaköve a gyakorlat s ezért ez szolgál leginkább bizonyosságul arra nézve, hogy még formai tekintetben sem alkalmas a cselédközvetítés az üzletszerű ipar körében való lebonyolításra.

a) A legtöbb közvetítő üzlettulajdonos telepének megjelölésére oly jelzőket használ, melyek különösen a műveltség és élet-tapasztalat nélküli cselédek előtt alkalmasak arra, hogy azoknak közhasznú intézményi jellegét feltüntessék és a tisztán nyereszke-désre alapított ipari üzletszerű minőségét elfedjék.

b) A közvetítőnek a szolgálati szerződés létrejötte vagyoni érdeke lévén, gyakran nem fordít kellő gondot arra, hogy az alkalmazást kereső a neki alkalmas helyre jusson. Gyorsan, minden helyre közvetíteni, ez az üzlet érdeke.

c) Sőt minél gyakrabban újíttatnak meg a szolgálati szerző-dések és pedig lehetőleg mindig nagyobb-nagyobb bér mellett, annál jobban emelkedik a közvetítő bevétele. Üzletére szinte fontos és célravezető az oly szerződő feleknek összehozása, kik nem egymáshoz valók, miután a mielőbbi változás újabb jövede-lemmel kecsegtet.

d) Az iparszerű cselédközvetítés árnyoldalához számíthatjuk a közvetítési díjaknak a jelenlegi formában való lerovását is.

E díjak két csoportra oszthatók:

1. a tarifaszzerű közvetítési díjak és 2. a külön fizetések.

A szolgálati szerződés megkötése után (8 napra) a cseléd-közvetítő úgy a gazdától, mint a cseléd-től felveszi a províziót, mely az érvényben levő szabályok szerint mindkét fél részéről legtöbb helyen a havi bér 10-10%-a E járulék, tekintve a cselédhiány okozta nagy kereslet sürgős kielégítésével járó bon^vajót^ ajándék-adást és a gyakori cselédváltozást, kétségkívül magas közvetítési díjnak mondhatók, annál is inkább, mert a kiszámítási alapul szolgáló bérösszegnek a gazdák terhére gyakran mivel sem indokol-ható felhajtását, – az üzlet érdeke természetesen követeli.

e) Mégis a legsötétebb oldalát az iparszerű cselédközvetítés-nek azon erkölcsi nyomorúságok képezik, melyekről oly kevés jön teljes valóságban napfényre.

A fiatal tapasztalatlan falusi leány az ily üzletekben legtöbbszörre a helyüket minduntalan változtató egyének erkölcstelen társaságába kerül, s feltárul előtte egyszerre a jellemek erkölcsi elvadulása, melytől többé szabadulni jiični képes. Sőt gyakori az íz eset, hogy a nőcselédek az ily közvetítő üzletekben való hosszabb tartózkodás által pénzükből és keresetükből teljesen kifogyván, oly erkölcstelen életre kényszerülnek, amelyből – elszokva a munkától – a tisztességes útra vajmi nehéz visszatérni,

A leánykereskedés anyagának a legbiztosabb termelői ezek a helyek, mely „kivitelünk” és nemzeti szégyenfoltunk megszűntetése érdekében a küzdelem szinte becsületbeli kötelességünk.

Ha hozzá vesszük még ezekhez a cselédeknek az üzlet érdeke kívánta sűrű helyváltoztatását, a járatlanoknak anyagi megsarcolását, a közvetítő üzletekben való tartózkodás idejének korlátozatlan voltát, a cselédkönyvekkel űzött visszaéléseket, stb. stb., mindmeggannyi súlyos indokát látjuk ezekben a cselédközvetítés hatósági kezelésbe való vételének, illetve központosításának. Főleg pedig a *cselédpiac rendezése, a házi cselédség szociális helyzete és a munkanélküliség leküzdése* azok, melyeknek előfeltétele a hatósági cselédközvetítés és a melyek reformja érdekében bővebb fejtegetést tartunk szükségesnek.

A cselédpiac szervezése, mely organikus kapcsolatban áll, illetve kiegészítő része a munkapiac nyilvános rendezésének, a modern közgazdasági élet fejlődésével mind nagyobb befolyásra és súlyra tesz szert.

A cseléd, mint a mezőgazdasági és ipari termelést fogyasztó, tehát azok gazdasági értékének alapját képező háztartásoknak egyik fontos tényezője, különösen a kultúrában és anyagi javakban előrehaladottabb városokban mind nagyobb mennyiségben és jobb minőségben igényeltetvén, a kereslet és a kínálat idővel olymértékeket ölt, hogy a cselépiac szervezése, vagyis a cselédkínálat és kereslet egy pontról való áttekintése válik közszükséggé. Ameddig ugyanis a cselédkínálat és kereslet nincsen szervezve, lényegében a véletlentől függ, hogy az alkalmazást kereső – az egyes iparszerű közvetítők útján – meg is leli azt a helyet, ahol kereslet van és hogy az, ki cselédeket keres a háztartásához, az alkalmasakat megtalálja-e? Csak a közvetítés meghatározott helyen való központosítása létesíthet állandó kapcsolatot a kereslet

és a kínálat között s fokozza a valószínűségét nagy mértékben arra nézve, hogy a cselédet kereső alkalmas cselédet, a cseléd pedig megfelelő munkaalkalmat fog találni.

A városokban jelenleg sem a cselédet kereső a cselédpiac. állásáról megbízható értesülést nem szerezhethet, sem pedig az országban levő cselédként alkalmas és vállalkozó egyének a cselédkereslet nyilvános kimutatása után nem indulhatnak. A cselédberek tekintetében semmiféle útmutatásunk nem lévén, a cselédtartók azon általános véleménye alapján, hogy a városban cselédhiány van, úgyszólván teljesen ki vannak ...szolgái tat va a esettek és az iparszerű közvetítéssel foglalkozók béremelésre irányuló törekvéseinek. A cselédpiac állapotának és a cselédberek nyilvánosságának teljes hiánya, még ha a kivándorlás okát és hatását is figyelembe vesszük, nagyban hozzájárult a mai tarthatatlan cselédviszonyokhoz, a cselédhiányhoz, tehát kétségkívül elsőrendű közfeladat a cselédpiac szervezése.

Manapság majd minden. nagyobb város életében általános jelenség, hogy a cselédpiacon a kereslet az, amely vagy, egyáltalán nem, vagy pedig nem nyer megfelelő kielégítést. Ezen körülmény azon általános gazdasági, társadalmi törekvések hatására vezethető vissza, melylyel a bérmunkásságnál a termelés egész vonalán találkozzunk. Ha már most a közhatalom a termelés tényezőinek egymáshoz való rideg szerződési viszonyát szociálpolitikai alkotásokkal mérsékelni kívánja, úgy az egyes háztartásokban történő fogyasztás egyik fontos tényezőjének a cselédnek gazdjával szemben való viszonyát oly módon kell szocializálnunk, hogy a fennálló törvény által helyesen statuált és természetesen i^ bensőbb kapocs mellett, egyrészt a cselédsors bizonytalanságát megszüntessük, másrészt – részben ennek eredményeként is – a cselédhiány pótlását elérjük.

A munkaalkalom bizonytalanságát és ezzel egyben a cselédhiányt leküzdjük első sorban azért, ha a gazdasági szükségletet kielégítő cseléd piac rendezetlenségébe rendszert teremtünk. Azonban e cél szolgálatában szükségünk van tervszerű és szakadatlan nyilvános tevékenységre, mely a kereslet és kínálat helyes arányának fentartása érdekében a cselédpiac közérdek követelte nyilvános és részletes kimutatását, nap-nap után szolgáltatni képes. Erre pedig egyedül a hatósági cselédközvetítő képes és alkalmas, a melynek közgazdasági és szociális szerepe abban fog

állani hogy úgy a gazdáknak, mint a cselédeknek rendes tájékozási pontot biztosít.

Bármily fontos a hatósági közvetítő a gazdákra, miután ott egy páratlan fórum útján köthetik meg a szolgálati szerződéseket, mégis nagyobb gazdasági és szociális hasznát látják az intézménynek a cselédek. A nyilvános kimutatás ugyanis megvédi őket a cselédpiac feleslegéből reájuk háramolható gazdasági károktól s munkájuk értékesítését sokkal könnyebben eszközölhetik. E mellett a hatósági közvetítő előtt a cseléd, többé nem alárendelt fél, ki a közvetítő iparüzlettulajdonos jóakaratótól juthat csak megfelelő helyhez, hanem ügyfél, ki bizalommal s azzal az erkölcsi öntudattal teheti le kérelme elintézését a hatósági közeg kezébe^ hogy a foglalkozások minősége vagy jobb jövedelmezősége nem fogja befolyásolni a közhatalomnak a közvetítésben eljáró alkalmazottját.

De kiváló fontossággal bír a központosított hatósági közvetítés a munkanélküliség leküzdésére, a munkakerülők ellenőrzésére és így a cselédhiány egyik okának elhárítására is.

Az így szervezett cselédközvetítés mellett a cseléd helynélkülisége már csak akkor fordulhat elő, ha a városban tényleg minden gazda bír cseléddel. Ellenben az iparszerű decentralizált közvetítés mellett a munkanélküliség abban is gyökerezhetik, hogy a létező üres cselédhelyeket nem hozzák a cseléd tudtára, vagy fordítva a gazda nem találja meg a megfelelő cselédeket, jó lehet ilyenek a városban vannak. De egyben nyilvános szervéül is szolgál a hatósági közvetítő a munkakerülő (facér) cselédek ellenőrzésére, amely, miután legnagyobb részt nőkről van szó, erkölcsrendészeti és társadalomerkölcsi szempontból felette nagy jelentőségű s organikus összeköttetésbe hozható majdan a létesítendő socialpolitikai intézmények körébe tartozó eljárásokkal.

A hely, illetve munkanélkülinek ugyanis első kötelessége, hogy törekedjék munkát szerezni, mert a munkanélküli nyilvános védelme csak ott foglalhat helyet, hol igazolva van az, hogy alkalmaztatást azon időben egyáltalán nem szerezhet. Ha van olyan hely, illetve munkaalkalom, melyet a cseléd rögtön elfogadhat, a szociális védelemnek egyáltalán helye nincsen, miután a munkakerülők, mint a nemzet gazdasági életének kárt okozói, társadalomerkölcsi szempontból a szociálpolitika kedvezményezésére nem méltók.

De fontos a hatósági cselédközvetítő által vezetett nyilvános cselédpiac kimutatás abból a szempontból is, hogy a községi kormányzat megokolt véleményt alkothasson arról, hogy az igazgatása alatt álló területen a cselédviszonyok megnyugtatók-e, vagy pedig a családi és a társadalmi életet érintő cselédhiánnyal áll szemben. E két mozzanat állandó megfigyelése szolgáltathat kellő alapot és útmutatást a városi hatóságoknak arra, hogy a cselédpiac alakulására megfelelő szociális politikával hassanak közre és a lakossággal szemben megfeleltessenek azon kötelezettségnek, melyet a társadalmi jólét előbbrevitele tőlök e téren méltán megkíván. Mindezen célokat azonban nézetünk szerint csak úgy szolgáljuk helyesen, ha a törvény alapján szervezendő hatósági cselédközvetítés minden rendőri, minden bürokratikus jellegtől mentesítve lesz, valamint nem viseli a jótékonyág jellegét, hanem hivatásának és rendeltetésének megfelelően kizárólag mint egy nemzetgazdasági szervezet működik.

Külföldi hatósági cselédközvetítés nyújtotta tapasztalat szerint a közvetítés e fajtája a közgazdasági tevékenységre azért is kiválóan alkalmas, mert személyzete állandó alkalmazásában a telek egyéni tulajdonságait és igényeit jobban kiismerheti és a közvetítés gyakori voltát nem fogja az üzlet anyagi érdekének tekinteni. Emellett a férfi és nőcselédek, valamint a magasabb képesítéssel bíró alkalmazást keresők egymástól elkülöníthetők s így a női osztályok kizárólag női hivatalnokok vezetésére bízhatók, kikkel szemben úgy a háziasszonyok, mint a cselédek bizalma fokozottabb mértékben fog megnyilvánulni. Ha még hozzávesszük, hogy a női osztályok működése felett való felügyelet gyakorlása és a cselédközvetítés helyes irányban való vezetése céljából a választmány nőkből fog szerveztetni, kik mintegy közvetítői lesznek a cselédek javára irányuló társadalmi politikának és a szervezett védelemnek, bizonyára a cselédközvetítés újabb szervezete oly szerepet fog betölteni társadalmi életünkben, melynek nemes hatását a családi béke s a cselédek gazdasági és szociális helyzetének előbbrevitele tekintetében ma még nem is sejtethjük.

Amennyire célhoz vezetőnek tartjuk a házi cselédek hatósági közvetítését, mely már általánosságban, a cselédpiac szervezésére és a közvetítés pártatlanságának teljes biztosítására szolgálna, époly elhibázott volna, ha a cselédközvetítés, a különállás kidomborítása nélkül, esetleg az ipari munkaközvetítő intézet egy osztályaként kezeltetnék. Mert bizonyára nem szorul bővebb indokolásra, hogy a

cselédközvetítés az ipari munkaközvetítési tevékenységtől mennyiben különbözik, ami egyben azt is bizonyítja, hogy a cselédközvetítés irányítását és vezetését az ipari munkaközvetítés intéző szervétől minden városban különálló szervezetre kell bízni, melyben a cselédügy terén közismert hathatós működést kifejtett nőknek is hely biztosítandó.

A fent előadott nyomós indokokra való figyelemmel, azt véljük, minden városnak – mint ezt pld. Kolozsvár városa*) illetve legutóbb Szatmárnémeti tette – egyik elsőrendű gazdaság politikai feladata, hogy – az iparszerű közvetítés mellett is – a hatósági cselédközvetítő-intézet felállításáról gondoskodják, természetesen oly módon, hogy a cselédközvetítésnek egy telepen való központosítása, illetve decentralizálása a mindenkori kereslet és a kínálat érdekei szerint igazodjék. Míg a cselédközvetítési díjakból befolyó tiszta jövedelem mindenkor a hű és önfeláldozó tisztességes cselédek jólétét szolgáló nyilvános közhasznú intézmények céljaira fordítsák.

Végül a hatósági cselédközvetítés eredményessége érdekében fontosnak tartjuk, hogy a városok cselédközvetítő intézetei egymással állandó érintkezést tartsanak fenn, illetőleg, hogy egy *országos szövetség* létesíttessék, melynek kebelébe tartozzanak az összes magyarországi hatósági cselédközvetítő intézetek.

*) 44–1906. k. zgy. sz. Kolozsvár sz. ki. r város szabályzata a városi ce G édszerző intézet felállításáról.

1. Fejezet. 1. §. Az intézet címe: Kolozsvár sz. kir. város cselédszerző intézete.

2. §. Az intézet célja: a cselédszerződtetésnél felmerült bajuk elhárítása érdekében a szolgálatadóknak a cselédfogadás a cselédeknek a beszegődés körüli segélynyújtás.

Célja továbbá a cselédszerzésben a jelentkezők bősége vagy hiánya között az egyensúly fentartása s e célból a számfelletti cselédeknek az ország máj részein való elhelyezése és az esetleges cselédhiánynak az ország más vidékeiről cselédek behozásával való megszüntetése.

A cselédszerző intézet a város közönsége részére kieszközözendő iparendély alapján fog működni.

II. Fejezet. 3. §. A cselédszerző intézet teendője:

a) a cselédszerzésnek a foglalkozást közvetítő és cselédszerzési ipar tárgyában alkotott 205–1884. k. zgy. számú szabályrendeletben az ilyen üzletek részére meghatározott teendőknek az előírt módon való teljesítése.

b) a cselédszerzés terén a kereslet és kínálat közötti viszony figyelemmel kísérése.

c) a cselédhiány vagy munkahiány bejelentése a városi Tanácshoz s annak intézkedése alapján a feleslegnek más vidéken való elhelyezésében vagy a hiány pótlásában való közreműködés.

d) a befolyó cselédszerzési díjak elkönyvelése és azoknak havonként a városi Tanácshoz való beszolgáltatása,

III. Fejezet. 4. g. A cselédszerző intézet a foglalkozást közvetítő és-cselédszerzési ipar tárgyában alkotott 205 –1881. számú szabályrendelet 4. §-ban megállapított díjakat szedi.

IV. Fejezet. 5. §. Az intézet személyzete a következő: egy üzletvezető s a szükséges számban helyszerzők.

Helyszerzőkül a nőcselédek osztályában lehetőleg nők alkalmazandók

6. §. Az üzletvezető az intézet vezetője. Elfogadja a jelentkezést úgy a munkaadók, mint a cselédek részéről, gondoskodik arról, hogy a jelentkezett cselédek helyet – a gazdák cselédet kapjanak, vezeti az összes üzleti ügyeket,, elkönyveli és kezeli a befolyó közvetítési díjakat, azokat a városi Tanácsnak havonként számadás és jelentést mellett betérjeszti, a felmerülő cselédhiányról, vagy munkahiányról a városi Tanácsnak azonnal jelentést tesz rendelkezik a helyszerzőkkel, akik utasításaihoz szorosan alkalmazkodni tartoznak.

Az intézet, működéséért minden tekintetben felelős s az iparhatóságok által a fennálló szabályok megsértéséért esetleg kiszabandó büntetéseket is viseli.

7. §. A helyszerzők az intézetnek a szolgálatadókkal és a cselédekkel való érintkezését közvetítik, a jelentkezett cselédet az üzletvezető által kijelölt munkaadóhoz elvezetik s általában az üzletvezető utasításai szerint járnak el. Az üzletvezető írásbeli teendőiben a szükséghez képest segédkeznek.

E mellett a helyszerzők látják el az intézet tisztán tartását és általában a hivatalszolgai teendőket.

Ha az iparhatóság által kirótt pénzbüntetés alapja olyan cselekmény, melyben a hely szerzők is részesek, ezek a pénzbüntetés fizetésében a városi Tanács által megállapítandó arányban részt vesznek.

8. § Az üzletvezető egyezer (1000), a helyszerzők egyenként kétszáz (200) korona biztosítékot tartoznak készpénzben vagy takarékpénztári botétkönyvben adni.

Ez a biztosíték nemcsak a város közönségének, mint az üzlet tulajdonosának esetleg okozandó károk visszatérítése biztosítására, hanem arra is szolgál, hogy az iparhatóság által az intézetre netán kiszabandó pénzbüntetés abból a személyzetnek a városi Tanács által megállapítandó felelősége arányában fedeztessék.

Az esetleg megcsonkuló biztosítók 30 nap alatt felmondás terhe mellett kiegészítendő.

V. Fejezet. 9. § A személyzetet a városi Tanács alkalmazza.

A személyzetnek magyarul írni és olvasni kell tudni és büntelen előéletet igazolnia.

Az üzletvezető a könyvvezetésben szerzett jártasságát is igazolni tartozik.

Az alkalmazás az üzletvezetőre nézve 3 havi, a helyszerzőkre nézve 6 heti felmondás kikötésével történik.

10. §. Az üzletvezető javadalmazása havi egyszáz (100) koronában, a helyszerzőké havi hatvan (60) koronában állapítatik meg.

Ezenkívül minden az intézet által közvetített cseléd után az intézet személyzete négy (4) fillér és minden olyan, az intézet által közvetített cseléd után, aki ugyanazon munkaadónál 12 hónapot megszakítás nélkül kitölt, 50 fillér jutalékot kap

A jutalékot a városi Tanács a havonként bemutatott jövedelemből azonnal folyósítja. Az egész jutalék negyven (40) százaléka az üzletvezetőt illeti, 60 százalékat pedig az üzletvezető meghallgatásával a városi Tanács a helyszerzők között a szorgalom és megbízhatóság figyelembe vételével osztja fel.

11. §. Ha az üzletvezető vagy a helyszerzők a cselédszerzésért bármi-féle jutalmat fogadnak el. állásuktól azonnal elbocsátandók.

12. §. Az üzletvezető és a helyszerzők a kerületi betegsegélyző pénztár tagjai lesznek.

B mellett aggkori biztosításkép az országos mezőgazdasági munkás és cselédsegély-pénztárba, a városi pénztár terhére első, esetleg harmadik csoportbeli rendes tagul beíratnak.

Az üzletvezető részére két, a helyszerzők részére egy-egy tagsági könyv váltandó.

13. §. A rendes munkaidő hétköznapokon délelőtt 8-tól 12 óráig, délután 2-5 óráig, a Gergely naptár szerinti ünnepeken reggel 8-11 óráig tart.

A nagyobb cselédváltások idején a munkaidő reggel 7 órától – délben egy órai megszakítással – este 7 óráig tart.

VI. Fejezet. 14. § A cselédszerző intézet, mint üzlet a városi Tanács főügyelete alatt áll.

A városi tanács alkalmazza a személyzetet, határoz a személyzet ellen felmerülő s az iparhatósághoz nem tartozó panaszok felett, határoz a személyzet egyes tagjainak esetleg szükségessé váló elbocsátásáról, ellenőrzi az ügymenetet és pénzkezelést, a 10.§-ban megszabott jutalékokat, valamint az iparhatóság által esetleg kirovandó pénzbüntetést a személyzet között havonként felosztja, a számvevőség közbejöttével megvizsgálja az üzletvezető könyvvezetését, havi és évi számadásait, fontosabb esetekben az üzletvezetőnek az üzleti teendőkre nézve is utasítást ad

15. §. A városi tanács a cselédszerző intézetre vonatkozó fontosabb kérdésekben a szakbizottságok véleményét is kikéri.

16 §. Az intézet ügyvitelének és pénzkezelésének folytonos ellenőrzését a polgármester által kijelölt tanács tag, mint a városi tanács képviselője, teljesíti, aki a személyzetnek üzleti ügyekben útmutatásokat ad s megállapítja a rendkívüli hivatalos órákat.

VII. Fejezet. 17. § A hatósági felügyeletet és ellenőrzést a rendőrkapitányi hivatal, mint elsőfokú iparhatóság gyakorolja.

VIII. Fejezet 18. §. A cselédszerző intézet jövedelmének az összes üzleti költség és a személyzetet illető jutalék levonása után megmaradó összeg fele részben a városi pénztárt illeti és annak hova fordításáról a a törvényhatósági bizottsági közgyűlés évenként, az évi számadás bemutatása alkalmával határoz. A tiszta jövedelem másik fele részben pedig egy alapítvány létesítésére szolgál, melynek kamatjöveldelme hosszabb ideig ugyanazon

munkaadónál vagy annak leszármazottjánál szolgáló cselédek megjutalmazására, önhibájukon kívül nyomorba jutott cselédek segélyezésére, férjhezmenő tisztességes cselédleányok kiházásítására fordítandó. Ha pedig alapvagyonra az üzleti tiszta nyereség felének hozzácsatolása útján megfelelő összegre felszaporodik, abból egy cselédmenhely létesítendő, melyben az ideiglenesen hely nélkül levő cselédleányok munkát és annak értéke fejében szállást, ellátást és e mellett szellemi és erkölcsi életükre emelően ható szórakozást találjanak.

E mellett a fentebb említett jutalmazás s segélyezés is lehetőleg folytatandó.

IX. Fejezet. 19. §. Ez a szabályrendelet az 1886. évi 16. t.-cz. 11. §. értelmében jóváhagyás után a kihirdetéstől számított 30 nap múlva lép életbe.

Tárgyaltatott és elfogadtatott Kolozsvár sz. kir. város törvényhatósági bizottságának 1906. évi február hó 20-án tartott rendes közgyűlésében.

Sz. 66576–1907-a. Magy. kir. belügyminiszter. «Jóváhagyom a 13. §. oly módosítása mellett, hogy vasárnapokon és Szent István király napján a vasárnapi munkaszünetre érvényben levő törvényes rendelkezések irányadók." 1

Budapest, 1907. évi október hó 28-án.

2. A cseléd-otthonok.

Amíg a régi társadalmi rend a cselédet a család tagjai közé számította, s amíg a cseléd rendszerint egy helyen maradt férjhezmenetelig vagy haláláig, nem volt szükség arra, hogy a cseléd gazdasági és szociális helyzete a nyilvános gondoskodás tárgyát képezze. A termelési viszonyok megváltozása, a kultúra fejlődése, az emberek önállóságára törekvése, a költözködési szabadság, a közlekedési eszközök tökéletesedése, a gazdaságilag gyenge népességnek a városokba való vándorlása a szokásokat, az erkölcsöket is egészen átalakította. A cseléd ma már több szabadságra törekedik, a szociális eszmék behatása alatt több függetlenséget kíván, hogy a legtöbb semmi érdekközösséget nem érez a gazdával szemben. Ily viszonyok között szinte természetes, hogy a cselédek azon társadalmi osztályok sorsára jutottak, melyeknél a modern szociálpolitika szükségesnek tartja a betegség, baleset, aggság és rokkantság, illetve munkanélküliség esetére való gondoskodást.

Ha vizsgáljuk a bér munkásság létfenntartására irányuló közhatalmilag szervezett biztosítások fokozatait, tapasztaljuk, hogy az egyes államok elsősorban a betegség és baleset, másodsorban az aggság és rokkantság, végül harmadsorban a munkanélküliség esetére szóló biztosítással csak a legújabb időben foglalkoznak a nyilvánjog szempontjából.

A házi cseléd biztosítási rendszer, azonban nem alkalmazkodhatik a bérmunkásság: közjogilag megszervezett biztosításának sorrendjéhez, mert a nőcseléd, úgy saját magának, mint a társadalomnak éppen a jelzett nyilvános gondoskodás harmadik fokozatában, t. i. munka-, illetve helynélkülsége esetén válhatik legnagyobb veszedelmére. Épp ezért a házi cselédség gazdasági és szociális helyzetéről való nyilvános gondoskodásnak azon ponton kell kezdődnie, midőn a cseléd munkáját a cselédpiacra viszi, de még bármi okból elhelyezést nem nyert.

A városi házi cselédséget, a mint tudjuk, legnagyobb részben a vidék szállítja, s a szülői házat a leányok legtöbb esetben minden előismeret hiányával hagyják el. Az ily tapasztalatlan leányok már az utazás alatt, de még inkább a teljesen ismeretlen városba való megérkezésük idején, sok erkölcsi veszélynek és kizsákmányolásnak vannak kitéve, úgy, hogy szülői otthonuktól egyenesen a szegénységbe és az erkölcsi nyomorba süllyedhetnek.

E társadalmi veszedelmet a kultúrnemzetek már rég felismerték s ennek folytán különösen az újabb időben mind nagyobb tevékenységet fejtenek ki a nő- illetve leányvédő-egyesületek u. m. *vasútállomási küldöttségek vagy bizottságok útján*. E küldöttségeknek vagy kirendeltségeknek feladata abban nyilvánul, hogy a városban foglalkozást kereső leányokat, megérkezésük pillanatától mindaddig, míg megfelelő alkalmazást nem kapnának egyrészt tanácssal és útbaigazítással, másrészt rendes éjjeli szállással látják el.

Berlinben, Boroszlóban, Düseldorfban, Frankfurtban, és Münchenben eme fontos szolgálat ellátása kizárólag társadalmi úton történik, s a megoldást nálunk is a társadalomnak kell kézbe venni, természetesen oly módon, hogy a kitűzött erkölcsi és szociális cél, az intézmény működése által el is éressék. Legcélszerűbb megoldása e fontos feladatnak, ha valamely e célra alakult jótékony egyesület így pl: Budapesten maga a közhasznú egyesületi cseléd-közvetítő, egyelőre a két nagyobb vasúti állomáson t. i. a keleti és nyugoti pályaudvarokon létesítene, – az államvasutak igazgatóságának hozzájárulásával és támogatásával – ily vasúti kirendeltségeket. Felette biztató intézkedés volna ez a szülőkre nézve is, kik leányaik erkölcsi életét féltve, visszatartják azokat a városban való cselédfoglalkozástól.

Természetesen gondoskodni kell arról, hogy ez az eljárás minél szélesebb körben ismert legyen s evégből a harmad-

osztályú vasúti kocsikban megfelelő hirdetménytáblák volnának elhelyezendőek.

A vasúti kirendeltségek organikus kiegészítésére és tevékenységük eredményességének biztosítására elodázhatatlanul szükséges, hogy a városba érkező házi cselédek vagy bármely tisztességes foglalkozást kereső „leányok ideiglenes elhelyezésére, valamint a hely- és munkanélküli cselédek és munkásnők ideiglenes befogadására, ezeknek megfelelő foglalkoztatására és továbbképzésére alkalmas otthonok szerveztessenek. Tán feltűnő jelenség, hogy éppen az egyes családi otthonokban élő cselédek részére a modern szociálpolitika külön otthonok létesítését és fentartását követeli; pedig a kettő természetszerű kapcsolata kézen fekvő. A cseléd ugyanis a fennálló törvények szerint az egyes háztartások családi közösségébe tartozik, a gazda messzeterjedő erkölcsi felügyelete alatt áll, de mindezen jogok és kötelességek egyedül a szolgálati szerződés egyszerű tényében gyökereznek. Ha már most a szolgálati viszony megszűnik, nemcsak a kétoldalú szerződés veszti el jogi hatályát, hanem kiesik a cseléd abból a kötelékből is, mely az ő fizikai és erkölcsi védelmére szolgált.

Társadalom-erkölcsi szempontból kétségtelenül végtelen fontos körülmény az, hogy a cseléd fizikai és erkölcsi felügyeletében és védelmében intervallumok ne álljanak be, mert ezzel egyrészt – mint a tapasztalat igazolja – a cseléd törvény legnemesebb irányzata, az egyesre vonatkoztatva, célt tévesztett, másrészt pedig a közgondoskodás elhanyagolásával a nőcselédek könnyen befolyásolható tömegének erkölcsi romlására nyújtunk tartós alkalmat. Bizonyára nem jutott volna a cselédkérdés a mai állapotába, ha a törvény, illetve társadalmunk a cseléd iránt való érdeklődését arra az időre is kiterjeszti, amidőn a cseléd nem áll sehol szolgálati viszonyban.

Tudjuk, hogy e közgondoskodás fejlődési folyamata továbbra sem lesz valami egyszerű és gyors, mert jóllehet nálunk is teljes erővel folynak a szociális küzdelmek, háziasszonyaink legtöbbje azoktól teljes érdeklődés nélkül tartja távol magát, úgy, hogy még valószínűleg hosszú idő szükséges arra, hogy ők is, a jobb cselédek befolyása alatt, át legyenek hatva azon társadalmi belátástól és különleges kötelességektől, melyek a házi cseléd életviszonyaiból a háziasszonyokra nehezdednek.

A cselédotthonok céljai három csoportba oszthatók:

1. a fizikai lét biztosítását célzó ideiglenes ellátás nyújtása és alkalmas szolgálat közvetítése;
2. az erkölcsi védelem;
3. képzés a cseléd, teendők ellátására.

1. Kétségtelen, hogy hazánk minden városában legégetőbben szükséges a nőcselédszálló jelleggel bíró cselédotthonok felállítása. Ha ugyanis a nőcseléd alkalmaztatását elveszti, a legtöbbször nincs oly anyagi helyzete, hogy megfelelő lakásról, táplálkozásról és felfrissítő üdülésről gondoskodhassak, hanem kényszerítve van az u. n. szoba-asszony drága kegyelméből az annyi erkölcsi veszéllyel járó ágybérletben meghúzódni s pihenés helyett a gyakran legrosszabb táplálkozás, lakás és társas viszonyokat elszenvedni. Hogy csak néhány kérdést tegyünk fel? Hol talál ma a városok területén az időleges munkaképtelen nőcseléd alkalmas menedéket? Hol talál a munkában kifáradt idegzetű vagyontalan nőcseléd pihenésre: alkalmas tartózkodást? Ha csak nem a kórházban, hol az ápolás költsége – és pedig legtöbbször a gazda terhére – bizonyára többre rúg, mint az otthonban való tartása kerülne. Az ipari munkás, ha munkája végzésében – testi erejének időleges elgyengülése folytán – mint járó beteg akadályozva van, rendszeren megkapja a betegség esetére jogszerint megillető biztosítási táppénzt; az időlegesen munkaképtelen, a járó beteg cseléd védelméről a törvény csak annyiban gondoskodik, hogy a házi cselédek betegség esetére önként biztosíthatják magukat az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztárnál (1907 évi XIX. t.-c. 7. §.) A kórházi ápolás esetén természetesen fenmarad a gazdának a törvény által megállapított szavatossága.

De előfordul számtalan eset – különösen a fürdőidény alatt – hogy a cselédek legjobb akarat mellett sem találnak alkalmas foglalkozást, ilyenkor áll elő a cselédotthon feladata, hogy csekély díj, illetve munka (pl. házi ipari cikkek készítése, fehérnemű javítás stb.) ellenértéke fejében a cselédnek teljes ellátást biztosítson, s ezáltal megmentsse őket az anyagi s. vele rendszeren összefüggő erkölcsi súlyedéstől.

2. Hasonlóan nagy jelentőségű célja az otthonoknak a cselédek erkölcsi védelme, mely kiegészíti a gazdák az irányú kötelességét a szolgálati viszonyon kívül álló cselédekénél. Ismeretes, hogy a prostituáltak legnagyobb arányszámát a cselédek szolgál-

tatják. Ennek számtalan oka van. Az egyes háztartásokban elkülönített cseléd, ha különösen asszonyához semmiféle bizalom nem fűzi, minden tanács és lelki vezetés nélkül – Kezdetben együgyűségből is – könnyen letér a tisztesség útjáról. Nála – szemben az iparban működő társnőjével – nem fejlődhetik a műhelyben csoportosan végzett termelési munka öntudata, őt nem akadályozza a többi munkások vagy munkásnők véleménye. E mellett a cseléd majd sohasem érintkezik szolgálati viszonyából kifolyólag oly állása emberekkel, kik cseléddel lépnének házasságra. Ha a cseléd a terhesség állapotába jut – ellenkezőleg a gyári munkásnővel – legtöbbször elveszíti szolgálatát, s kitaszítva az életbe munka nélkül, még tán szüleitől is elhagyatva, nem marad más út nyitva számára, mint a prostitúció, honnan az emberiség nemesebb szolgálatára – elszokva a rendszeres munkától – legfeljebb ideiglenesen, mint szoptatós dajka tér vissza a családi élet közösségébe.

Nem akarjuk ezzel azt állítani, hogy a cselédek nemi erkölcsössége általában alantabban áll, mint a gyári munkásnőké, csupán azt kívántuk vázolni, hogy az egyes jelenségek következményekben sokkal súlyosabban nehezedenek rájuk s ezért a társadalomnak fokozottabb figyelmet kell fordítani a cselédek erkölcsi életének megvédésére.

3. A szellemi képzettség a kultúrnépeknél az életboldogulásnak legelőkelőbb feltétele. Az általános szellemi nivó emelése és vele együtt a foglalkozásban való kiképezés, éppen mert a fiatal cselédek ma még a legszerényebb hivatásszerű előképzettséggel sem bírnak szolgálatba lépésük alkalmával, szükségessé teszi azt, hogy a városban ilyen irányképzés nyújtására berendezett intézmények létesíttessenek. Kétségkívül – épp úgy, mint a népoktatás terén – itt is legtöbb eredmény a leányok oly irányú köteles továbboktatásával éretnek el, hol a főszűly a háztartási teendőkben való kiképzésre fordíthatnák. Mindaddig azonban, míg az ily intézmény meg nem valósítható, azt a szabad iskoláztatással kell pótolnunk. A tulajdonképpeni cselédoktatási tanfolyam legkönynyebben a cselédotthonban valósítható meg s ez egyben alkalmat szolgáltatna a falvakból feljövő leányoknak a háztartási teendőkben helybelépésük előtt való kioktatására. A szociális nőnevelés szempontjából kétségkívül nem lehet fontosabb teendő, mint a női hivatással együtt járó házvezetés, ruhavarrás, fehérneműjavítás, főzés, vasalás tudásának terjesztése.

Egyesületi alapon szervezett nőoktatás a külföld számtalan városában már számottevő eredményeket mutat fel s székesfővárosunkban is e téren több felekezeti alapon szervezett egyesület fejt ki figyelemre méltó tevékenységet. Sőt Budapesten az elemi iskolát végzett leányok számára a háztartási dolgokban továbbképző kötelező tanfolyam is szerveztetett. A mostani cselédviszonyok kényszerítő hatása alatt, számtalan gazda még a szolgálatban levő cselédet is szívesen küldené az ily tanfolyamokra, különösen, ha ott az oktatás a foglalkozási ágak (gyermekgondozó, szakácsnő) szerint történnék.

Ha ezen tevékenységet a jól szervezett cselédközvetítés egészíti ki, mely a jobban fizetett helyeket és a jobb házakat az ily tanfolyamok végzését igazoló bizonyítvánnyal bírónak juttatja, a cselédtartók csakhamar tapasztalni fogják, hogy e háztartási iskolák látogatása áldásosán hat a cselédviszony oki a.

Ha azonban azt akarjuk, hogy az otthon hivatásának megfeleljen, kellemes tartózkodási helyivé is kell varázsolni, hol a cselédek szabad óráikban örömmel tartózkodnak. – Kétségkívül elsőség illeti meg a háztartási teendők oktatásában kifejezésre juttatott munkásságot, de tanítványt csak úgy szerezhetünk, ha igyekezünk a hajlamot, a lelket lebilincselni, mely ellenállhatatlan erővel keresi fel a gyönyörködtetőt. A vasárnap délutáni ingyenes néphangversenyek, vetített képekkel megvilágított ismeretterjesztő, buzdító s szórakoztató előadások, a cselédek soraiból s a férfi munkásság jobb elemeiből kikerülő énekek, szavalatok, színielőadások, ha még hozzá társadalmunk számottevő tagjai is többször közreműködnek, az úrinők pedig a hallgatóság közé vegyülve végzik a megbecsülhetetlen szociális munkát, csakhamar éreztetni fogják, hogy a gazda és a cseléd közti viszony ridegsége eltűnik, s az annyira kívánatos bizalom új életre ébred. Igaz, nagy és terhes társadalmi munka ez, mert bármily tökéletes intézménnyel is, nehéz az emberekben gyökerező hibákat kijavítani, de meg lesz a haszna egyrészt abban, hogy a magasabb társadalmi rétegek nőtagjait a társadalmi tevékenység gyakorlására ébreszti, másrészt meg a jövő társadalmi életének tekintélyes tömegét helyes szociális gondolkodásra neveli.

Az otthon azonban elengedhetlenül fel kell szerelni nyilvános könyvtárral, miután a külföldi tapasztalatok szerint ezek viszik a vezető szerepet a szociális nevelés érdekében létesített összes intézmények között. – Aki a magyar népünknek alaptermészetét

értelmi készségét ismeri, bizonyára meg van arról eleve győződve, hogy az ily nyilvános könyvtárak nálunk is nagy hivatást töltenének be, különösen a magasabb műveltségi fokon álló családok körében élő cselédeknél. Szerepük nemcsak az, hogy a jeles írók munkáival a fizikailag is jobb környezetben élő cselédek lelkiületét emeljék és nemesítsék, hanem különösen az, hogy a helynéküli leányokat a csavargástól, a korcsmák és tánctermekek testre és lélekre egyaránt veszedelmes légkörétől elvonják. A könyvek kölcsönkapásának egyszerű módja arra készíti őket, hogy szabad óráikat ne az „ismerősnek” annyi megcsalattatást hozó varásával, hanem jó könyvek olvasásával töltsék el. Sőt egy, a cél szem előtt tartásával átgondolt terv szerint berendezett könyvtárnak előnye van még a népies irányú előadások és tanfolyamok felett különösen a házi cselédeknél, kik szolgálatuk természeténél fogva egész napon át helyükhöz vannak kötve. Az előadások időhöz kötvék, olvasniok pedig bármikor lehet, amikor szabad idejük van. Az előadások, tanfolyamok hallgatására rövidebb-hosszabb utakat kell megtenni, holott a könyv odahaza is olvasható, s mellette a munkától fáradt test pihenőt is talál. Mindenki azt olvashatja, ami legközelebről érdeklí, míg az előadások és tanfolyamok – már csak különböző szellemi képességek folytán – sem érdekelhetnek egyformán mindenkit.

Nem volna azonban teljes az otthon működése, ha a nemesítő szórakoztatások gyakorlása mellett teljesen mellőzné a legtöbbnyire minden támasz nélkül álló cselédleányok különböző érdekeinek figyelembe vételét. A cselédek személyes vagy gazdasági érdekeinek figyelemmel kísérése, az egyes esetekben nyújtott tanácsok, az otthon nyújtotta e megbecsülhetlen előnyén felül, alkalmas megteremtési módja annak, hogy az otthont fentartó egyesületnek tisztult szociális belátással bíró tagjai, a személyes érintkezés hatásával, közvetlenségével a cselédekben felkeltsék és erősítsék azt a családi bizalmat és erkölcsi kapcsolatot, mely nélkül a családközösség körében fennálló cselédszolgálati viszonyt kölcsönös megalégedésre javítani nem lehet.

De nem csupán az u. n. házi cselédek védelme, szellemi és anyagi érdekeik előbbrevitele képezheti az otthonok feladatait, hanem az iparüzletekben foglalkozó leányoknak a háztartási teendőkben való megfelelő képzését is feladatkörébe veheti.

A müncheni nőegylet „munkásnők otthona” ezen eljárást

már 1890 óta gyakorolja, s működésével azt eredményezte, hogy az ily tanfolyamok a háztartási teendők gyakorlati oktatása által, egyrészt a leányok ismereteit gyarapítják, másrészt megkedveltetik és megkönnyítik számukra a házi teendőket s következésképen, különösen a kishivatalnokok és kézművesek leányai, a jobb házakban mind nagyobb számban vállalnak szolgálatot. Nálunk éppen ezen társadalmi rétegek tartózkodnak majdnem teljes mértékben a háztartási teendőkre történő alkalmaztatástól, pedig ezen erők bevonása volna kiválóan alkalmas a cselédfoglalkozás anyagi és erkölcsi színvonalának emelésére.

Ennek főoka az általános társadalmi elavult felfogáson kívül, – mert hiszen a cselédszolgálati viszony ma szintén a munkaszerződés szabadságán nyugszik, – nézetünk szerint abban rejlik, hogy az ipargazdaságban elfogadott rendszerrel ellenkezőleg, a házi cselédek alkalmaztatás feltételeinek törvényszerű általános szabályozásánál, illetve a gyakorlatban, mi különbség sincsen tanult vagy tanulatlan cseléd között, s különösen a bérmegállapításnál gyakori eset, hogy egy kevésbé ügyes és képesített cseléd oly bért igényel, ami joggal csak egy teljesen járatos egyént illetne meg. A háztartási teendőkben való kiképzést ellátó cselédotthonokkal kapcsolatban működő közhasznú, illetve hatósági cselédközvetítőnek lesz a feladata, hogy e viszasság megszüntetésére törekedjék, és pedig úgy az alkalmaztatást keresők, mint az azt kínálókkal szemben. A cselédotthont kiegészítő hatósági közvetítő ugyanis nem érheti be az egyik vagy másik fél érdekeinek egyszerű kielégítésével, hanem a cseléd képesítésének megfelelő, gazdaságilag is előnyös keresetforrás nyújtása mellett figyelmet kell fordítani arra is, hogy az alkalmaztatás egyben a cselédnek a háztartási teendőkben való jártasságát fokozza, egészségét és erkölcsét pedig ne veszélyeztesse. Ha e közhasznú tevékenységet, mely a szakoktatással kapcsolatban bizonyára alkalmas a cselédfoglalkozás értékének emelésére, állandóan biztosítja a közvetítés oly módon való irányítása, a mely szerint csak olyan helyekre közvetít képzett cselédet, hol a most jelzett feltételek tényleg teljesítetnek, és hivatkozhatik arra, hogy a közvetítés előfeltételét képező összes kívánalmak az otthon szigorú ellenőrzése alatt állanak; kétségkívül feléled az a bizalom a tanult és jobb házból származó leányok részéről is a cselédfoglalkozások iránt, mely szükséges a cselédség színvonalának emelésére, a társadalmi felfogások, az erkölcsök revideálására és az annyira érezhető

cselédhiány elhárítására. Az ily képzett s egy családnál hosszabb időt töltött cseléd azután nemcsak a háztartási teendőkben ügyesebb s magasabb bérre igényjogosult, hanem később saját otthonát is tisztává, kellemessé, egészségessé, varázsolja s a gyermeknevelést eredményesebben végezheti; egyben pedig mintegy természetes vezetőke az alsóbb társadalmi osztályokba annak a magasabb kultúrának, melynek légkörében szolgálata tartama alatt élt.

A cselédség ügyének felkarolásával tehát munkástársadalmunknak nemcsak egy kiválasztott részét visszük be a szellemi, erkölcsi és anyagi erők védkörébe, hanem a közre való hatásában oly nagyfontosságú szociálpolitikai tevékenységet indítunk meg, melynek kulturális és gazdasági hatását és áldását kiszámítani nem lehet.

A mi helyi és társadalmi viszonyainkat figyelembe véve, az ily otthon, illetve otthonok létesítését, fentartását nyugodtsággal bízhatnák az célra alakult jótékony egyesületekre, p. o. a fővárosban már másfél évtized óta közhasznú céllal működő „Márta”-egyesületre. Ez a társadalmi egyesület, melynek jelenleg a főváros területén több cselédközvetítő telepe és egy fejlődésre képes cselédotthona van, rendelkezik mindazon előfeltételekkel, melyeket a hatóságilag szervezett és fentartott cseléd-otthonoknál-feltalálni vagy előteremteni képesek vagyunk. De még társadalompolitikai szempontból sem volna célszerű, hogy egy valóban társadalmi célra irányult egyesületet, milyenekkel a városokban, sajnos még ma is oly ritkán találkozunk, nemes áldozatkészségen alapuló működésében minden indok nélkül megbénítsunk.

A „Márta”-egylet alapszabályszerű célja a fővárosi nőcselédügy rendezése, különösen cseléd-otthonok alapítása, cselédközvetítés teljesítése, a cselédképzés elősegítése. Ha a hatóság e feladatok közül a cselédközvetítést-saját kezelésébe veszi is, még annyira tág és nagy szociálgazdasági és kulturális működési köre jnrad az egyesületnek, hogy annak helyes betöltésével óriási munkát végezhet a cselédviszonyok javítása tekintetében. Az egyesületnek nemes feladata teljesíthetése céljából szüksége van azonban mindenek, egy megfelelő cseléd-otthon épületre, mert a jelenlegi bérházban elhelyezett otthon annyira szűk és alkalmatlan, hogy annak sem fejlesztése, sem célszerű vezetése ott nem lehetséges.

A városok az ily egyesületeket az otthonok építésében támogathatnák azzal, hogy alkalmas telket bocsátanak rendelkezésükre, az építési terveket elkészítetik, az építkezésnél szükséges csatornázási vízvezetéki költségek stb. átvállalásával az intézmények megteremtését a köz erejével elősegítik. Az otthon továbbképző feladatai támogatására, pl. a fővárosban, a községi iskolák kebelében szervezett háztartási iskolai tanerők bocsáthatók rendelkezésre. Ezek ellenében természetesen az otthonok vezetésének ellenőrzésében a városokat – az egyesületi felügyeleti jogon kívül – tágabb beavatkozás is megilletné.

Ha azonban a cselédotthon vagy otthonok létesítésének közvetett előmozdítása a lehető legrövidebb időn belül sikerre nem vezetne, vagy ha ily társadalmi tevékenységre kilátás nem volna, miután a községi közhatalomnak, a község anyagi életének fundamentumát alkotó társadalmi rétegeket, sőt az egész lakosságot legközvetlenebbül érintő cselédviszonyok javításánál mint a kultúra, az egészség és jólét őrének kell segítséget nyújtani; – a városok kötelessége, hogy a cseléd-otthont, esetleg cseléd-otthonokat mielőbb megépíttessék. Eltekintve ugyanis attól, hogy *a házi cselédség tényleg közreműködik a városok anyagi életének folytatásában s így a róluk való gondoskodás nem viszonzóság nélküli*, a cselédotthonok megteremtése fontos erkölcsi, lakáspolitikai és közegészségügyi feladata is a városoknak. A fentebb vázolt kulturális és erkölcsi feladatok szolgálatán kívül, a cseléd-otthonok hivatva lennének e nők, illetve hajadonok számára az u. n. menhelyeket is helyettesíteni, s ezzel a szobaasszonyokkal fennálló kapcsolatból, illetve az ágybérletből származó társadalmi és erkölcsi veszedelmet elhárítani.

Már több ízben volt alkalmunk kifejteni azt, mily óriási hátrányok kapcsolatosak – különösen hajadonokra nézve – az ágyrajárás intézményével.* Itt csak azt emeljük ki, hogy a magunk

*Előterjesztés a székesfőv. t. Tanácsához: 1. „A székesfőváros lakáspolitikai feladatai és a lakásügyi hivatal szervezése ügyében Budapest, 1907, 2. U. a. Az ágybérlet és albérlős lakások használata feltételeinek szabályozása tárgyában. – Budapest, 1908.

Az ágybérlet szabályozásáról alkotandó helyhatósági szabályrendeletekben történhetik intézményes gondoskodás arról, hogy a hozzátartozók nélküli, hajadon nőcselédek helynélküliségük esetén a cseléd-otthonokat vegyék igénybe.

részéről a cselédpálya erkölcsi szintjének sülyedését és megbecsülésének hiányát abban találjuk, hogy minden városi cseléd – ha csak hozzátartozói kivételesen nem helyben lagnak – kénytelen helyváltztatása esetén rövidebb-hosszabb ideig ágybérleti viszonyba lépni, honnan előbb-utóbb magával viszi az ott szerzett tapasztalatok erkölcstelen hatását.

A vezetés pártatlansága s a nyilvánosság szempontjából a cselédotthon és az ezzel kapcsolatos intézmények létesítésére és fentartására – társadalmi tevékenység hiányában – tényleg legalkalmasabb a község, mert egyrészt lakosságának közvetlen javát munkálja, másrészt meg azokat egyéb kulturális, egészségügyi és humanisztikus berendezésekkel kapcsolhatja össze, s ha esetleg a kísérlet nem sikerül, az épületet népszállóként hasznosíthatja, vagy némi átalakítással más közcélra pl. iskola elhelyezésére fordíthatja.

A társadalom közreműködését azonban egyetlen város sem nélkülözheti cselédotthon fentartásánál, mert az erkölcsi és a társadalmi védelem (a cseléd-patronage), a felolvasások, szórakoztató előadások stb. tartására alkalmas erők csak a szociálisan gondolkozó társadalomból kerülhetnek ki.

Az így vezetett és társadalmunk minél több nemesebben gondolkozó nőtagja által támogatott cseléd-otthonok, teljesen alkalmas és megbízható szervül kínálkoznak a m. kir. állami gyermekmenhelyekből kikerülő leánygyermekiek átvételére a kiből állandó és gondos felügyelet mellett új cseléd-anyag és foglalkozásuknak megfelelően képzett, munkájukat és gazdájukat megbecsülő cselédek nevelhetők.

3. A cselédek jutalmazása, házasságkötés, rokkantság és munkaképtelenség esetére való támogatása, illetve biztosítása.

Az ipari és kereskedelmi alkalmazottak, nemre való tekintet nélkül az 1907. évi XIX. törvénycikk szerint, 2400 korona évi jövedelemig, betegség és baleset esetére, a kötelező biztosítás védelme alatt állanak. Ezen intézmény, amely fontos közegészségügyi szempontból, épp oly nagyértékű közgazdasági és szociális

szempontból is, mert a termelés egyik tényezőjének, a munkásnak létfeltételeit segíti elő és pedig tetemes részben az önszegély elve alapján.

Ugyancsak fontos állami intézmény az 1900., évi XVI. és az, ezt kiegészítő 1902. évi XIV. törvénycikk által létesített gazdasági munkás és cselédsegélyző pénztár, melynek célja a gazdasági munkások és gazdasági vagy külső cselédek és családjaik segélyezése betegség, baleset, rokkantság, aggság és halál esetére. A segély pénztár országos egyesülés alapján áll, a belépési kényszerű törvény nem írja elő, csak a külső cselédek gazdái kötelesek a hozzájárulásra.

Tehát úgy az ipari munkásnő, mint a gazdasági külső nő-cseléd egy-egy közjogilag megszervezett pénztárból nyer segélyt, ha keresetképtességében akadályozva van.

Az 1884. évi XVII. törvénycikkbe iktatott ipartörvény rendelkezése szerint az iparhatóság a tanoncokról és segédekről lajstromot vezet és gondoskodik, hogy sűrű időközökben értesítést nyerjen a tanoncok magaviseletéről, iskolalátogatásáról, erről – saját kiküldöttei által is – meggyőződést szerez.

A segédek és gyári munkások érdekében a gyári műhelyekben hatóságilag megállapított munkarendet kell kifüggeszteni, mely a munkásokat tájékoztatja a munkaidő tartama, a bérfizetés módzatai, a felügyelő egyének jogai stb. felől.

Az 1894. évi XXVIII. törvénycikk szerint pedig a munkaadó köteles ipartelepén mindazt létesíteni, ami ott az alkalmazottak életének, testi épségének és egészségének lehető biztosítása érdekében szükséges.

A vasárnapi munkaszünetről való törvény végül minden héten biztosít egy teljes pihenő napot a munkásnőknek is.

Mindezek keretén kívül esik a házi cseléd, ki a közhatalom és a társadalom minden szervezett támogatása nélkül felel meg hivatásának, tudván, hogy végre is, ha csak a házasságban nem talál biztos menedéket, vagy ha az esetleg megtakarított vagyona segítségével más kereseti forrásra nem tesz szert, illetve azzal vissza nem tér falujába, elvesztve munkaképességét, koldusbotra jut s a szegényügyi hatóságok konvencionális kliensévé és a közjótékonyaság szomorú alakjává válik.

Angliában, Francia- és Németországban a cselédkérdés szociális és gazdasági jelentőségét felismert társadalom óriási munkát fejt ki a cselédekre irányuló emberbaráti gondoskodás terén.

Jóllehet ez áldásos társadalmi gondolkodás legnemesebb min-táját vehetnénk pl. az angol „Metropolitan Association for Befrend Joung Servants” hatalmas működéséből, még sem szándékozunk ezúttal a külföld ily iránya kizárólagos társadalmi, intézményeivel és tevékenységével foglalkozni. Mert a mi társadalmi intellektuális és gazdasági általános viszonyaink, különösen a kezdeményezés, az önzetlen és kitartó munka és szervezettség tekintetében ma még jórészt elütnek a nyugat-európai népekétől. Nálunk még ott is, hol a társadalom maga a közvetlen erkölcsi vagy anyagi érdekelttség, – a helyett, hogy az egyes káros jelenségeknek önerejéből való megszüntetésére törekednék, – az állam vagy község közhatalmi erejére számít, ezektől várja a segedelmet, vagy ezekéhez irányítja a maga tevékenységét. Társadalmi berendezésünk e gyámkodást váró jellege, s a gazdáknak valamint házi cselédségünknek az önszegély szellemétől való át nem hatottsága magyarázza egyben és részben azt is, hogy művelt nyugot társadalmi munkája ismertetésének mellőzésével, mely különben az állam és a községek nyújtotta kedvezményezés kiegészítése és csupán néhány nyilván jogilag megszervezett intézmény ismertetését véltük szükségesnek. Így: a német birodalomnak az 1899. évi július hó 13-iki, a házi cselédekre is vonatkozó az aggság és rokantság esetére szóló biztosítást szervező törvényével (invaliden Versicherungsgesetz), a Berlin városi cselédjutalmazó- és segélyző-intézettel (Belohnungs und Unterstüzungs-Anstalt für das Gesinde) és a mi országos gazdasági munkás és cseléd segély-pénztárunkkal, illetve kivonatos ismertetésével kívánunk foglalkozni oly célból, hogy ezek nyomán megtaláljuk a cselédügy javítására vezető kipróbált utakat.

Az idézett német birodalmi törvény szerint: A törvényes biztosítási kényszer alá esnek a betöltött 16. életévtől kezdve – a többek között – a cselédek, kik a háztartásban bér- vagy fizetéssel alkalmazva vannak. A biztosítás a szolgálati viszony megszűntével is bizonyos feltételek mellett önként folytatható vagy megújítható.

A biztosítás tárgyát a biztosított igénye képezi á keresetképtelenség vagy aggkor beálltával esedékes járadékra, amennyiben

a várakozási időt kitöltötte, és a biztosítási viszonyból származó igénye a járadék fizetésének időpontjában még jogérvényesen fennáll. A rokkantság esetében adandó járadék vagy állandó, vagy csak a betegség idejére szól, amellet a rokkantság esetére való biztosítás magában foglalja a gyógykezelések engedélyezését, a befizetett járulékoknak meghatározott esetekben részbeni visszatérítését stb. Az állandó rokkantsági járadékra, tekintet nélkül életkorára, igénye van azon biztosítottnak, aki beteges állapota vagy törődöttsége miatt állandóan munkaképtelen. Betegség esetére szóló járadék illeti meg, szintén tekintet nélkül életkorára, azt a biztosítottat, aki 26 héten keresztül szakadatlanul keresetképtelen anélkül azonban, hogy állandó munkaképtelenség esete forogna fenn. Aggkori járadék illeti azt, ki 70-ik életévet betöltötte, tekintet nélkül arra, vajjon munkaképtelenség esete fennforog-e vagy sem.

Nem illeti meg a biztosítottat a rokkantsági járadék, ha munkaképtelenségét szándékosan idézi elő. A járadék részben vagy teljesen megtagadható ha a biztosított munkaképtelensége a büntető törvények alá eső, és birói Ítélettel megállapított cselekmény folytán állott elő. Az utóbbi esetben, amennyiben a biztosítottnak hozzátartozói vannak, akiket keresményéből eltartott, a járadék részben vagy egészben a hozzátartozók részére kiutalható.

Keresetképtelenség esete akkor forog fenn, ha a biztosított egyharmad részét sem képes megkeresni annak, amit azelőtt megkeresett.

A biztosított, hogy igényt nyerjen a rokkantsági vagy aggkori járadékra, a járulék fizetésén, a rokkantság és aggság beálltán felül bizonyos várakozási időt is köteles kitölteni (Lásd a törvény 152. §-at). A várakozási idő a rokkantsági járadéknál 500 hozzájárulási hetet; az aggkori járadéknál 1200 hozzájárulási hetet tesz ki. Hozzájárulási hétnek számítatik, minden olyan hét, amelyben a biztosított a maga járulékát befizette. Hozzájárulási hétnek vétetik a megfelelő járulék befizetésének kötelezettsége nélkül az is, mely alatt a biztosított hatóságilag igazolt betegség miatt munkaképtelen volt. De nem jó számításba az oly betegség, melynél a munkaképesség visszanyerése ki van zárva, s az sem, melyet a biztosított szándékosan idézett elő. A járulékok fizetésével a biztosított várományosa lesz a fentemlített kedvezményeknek. A várományosi jog azonban megszűnik, ha a biztosítási bárca kiállítását követő két éven belül a biztosítás alapjául szolgáló szolgálati viszony 20 hozzá-

járulási hétnél kevesebb ideig állott fenn. Azonban hozzájárulási hétnek számíttatnak azok, amelyek alatt a biztosított hatóságilag igazolt betegsége miatt ideiglenesen munkaképtelen volt. A várományosi jog azonban ismét feléled a biztosítottnak a szolgálati viszonyba történt belépése folytán, vagy pedig ha a járulék önkéntes befizetése által a biztosítási viszony megújíttatik.

A rokkantsági járadék azzal a nappal kezdődik, amikor az állandó munkaképtelenség beállott. A betegségi járadék az időleges munkaképtelenség beálltának 27. hetével kezdődik. Az aggkori járadék a 71 életévvel kezdődik és a biztosított haláláig tart. A járadékok havonként előre fizetendők, és a hozzájárulások tekintetbe vételével számíttatnak ki.

Ezután a törvény részletesen rendelkezik a rokkantsági betegségi és aggkori járadék kiszámítása tekintetében; valamint az átmeneti intézkedést igénylő esetekre. Mindezek azonban inkább biztosítás technikai dolgok, melyeknek bővebb ismertetését itt szükségesnek nem tartjuk.

A rokkantsági járadék megvonható attól, akinek viszonyaiban oly változás állt be, hogy őt munkaképtelennek tekinteni többé nem lehet. Az aggkori járadék élvezete pedig felfüggeszthető a többek között azoknál, kik egy hónapot meghaladó szabadságvesztés büntetése alatt állanak, vagy gyógyintézetbe szállítottak stb.

A járulékok fedezéséhez szükséges összegekhez hozzájárulnak, a gazda és a cseléd egyenlő részben. A hozzájárulás heti járulékokban fizetendő be (14, 20, 34, 36 fillért). Minden hétét, melyet a biztosított cseléd szolgálati viszonyban töltött, egy-egy hozzájárulás fizetendő. A hozzájárulási hét hétfővel kezdődik és vasárnapal végződik. A hozzájárulási összegek lerovása bélyegeken történik, melyek az igazolványra ragasztandók. Úgy a biztosított, valamint a saját hozzájárulását az a gazda köteles fizetni, aki a biztosítottat a hozzájárulási héten foglalkoztatta. Ha a heti foglalkozás nem esik egész terjedelmében egy gazdára, úgy a hozzájárulást egész hétre azon gazda fizeti, aki a biztosítottat elsősorban alkalmazta. Ha a hozzájárulás ily módon le nem rovatott és illetőleg a biztosított maga sem fizette be, úgy a befizetés kötelezettsége azt a munkaadót terheli, ki a biztosítottat folytatólag alkalmazta, de fenmaradt viszkereseti joga. elődje ellen.

A hozzájárulások fizetése olyképp történik, hogy a gazda a bérfizetés alkalmával a biztosított foglalkozása tartamának megfelelő számú bélyeget ragaszt az igazolványra. A cseléd tűrni tartozik, hogy a hozzájárulási összeg fele a bérfizetéskor levonásba helyeztessék. Amennyiben a levonás valamelyik befizetés alkalmával elmaradt, az csak a következő bérfizetéskor pótolható. A hozzájárulások utólagos levonása két éven túl nem teljesíthető. Egy évnél hosszabb időre visszamenőleg pedig le nem róhatok, ha a munkaképtelenség már beállott. Az igazolványon több bélyeg nem lehet felragasztva, mint amennyi hozzájárulási hét a naptári évre esik. A biztosítottak, igazolt betegség és szülés időszakában, amelyek befizetés nélkül is hozzájárulási hétnek számítanak, nem kötelesek bélyeget felragasztani.

Azon esetekben, mikor rokkantság vagy aggkori járadék fizetésére sor nem kerül, a biztosított részére a tényleg befizetett hozzájárulások félösszege visszatéríthető, amennyiben a várományost jog meg nem szűnt.

A visszatérítés igénye fennáll:

a női biztosítottaknál, ha férjhez mennek;

1. a biztosított férfi halála esetén, a visszamaradt özvegy vagy ha özvegy nem maradt, a 15 éven ahol törvényes gyermekek részére;

2. női biztosított halála esetén a visszamaradt apátlan vagy apjuktól elhagyott gyermekek részére, ha házasságon kívül születtek is, amennyiben 15 éven aluliak, ha pedig a nő keresetképtelen férjét tartotta, ennek részére.

Feltétele továbbá a visszatérítésnek még az, hogy legalább 200 heti hozzájárulás befizettetett legyen.

A törvény azután a járadéokra vonatkozó jogosultság érvényesítése, a hozzájárulások visszatérítésére való igény bejelentése, továbbá a rokkantsági és aggkori járadékok megállapítása módzatait állapítja meg; végül a vitás kérdések elintézésére hivatott fórumok megjelölésével és az eljárási rend tüzetes és tételes szabályozásával záródik a német birodalom szociálpolitikai törvényhozásnak eme most vázolt kiváló alkotása.

E törvény által létesített intézményen kívül, melynek a kötelező biztosításon nyugvó jogelvét, nálunk is csak törvényhozási úton lehetne érvényesíteni. Berlin városában a cselédek gazda-

sági és szociális helyzetének javítása érdekében már 1857. óta működik, az ú. n. Belohnungs- und Unterstützungs Anstalt für das Gesinde, melynek igazgatását és pénzkezelését 1864. év óta a városi hatóság látja el. Az érvényben levő statútum szerint az intézmény célja: hogy mindazon berlini cselédek, kik kötelességeiket mindenkor hűségesen teljesítették, ha öregségük, megrongált egészségük, különleges szolgálatuk, vagy véletlen baleset folytán keresetképtelenné váltak, életük végéig viszonyaiknak megfelelő gondtalan megélhetést biztosítson. Csak az oly cselédek vehetők figyelembe, kik a városban tényleges házi cseléd(ülmînóságban hosszabb ideig szolgáltak. A vallás vagy nemi különbségek figyelembe nem jönnek. A hatóságok, egyesületek, vagy társulatok szolgálatában álló egyének, ha ezekről az illető jogi személyek gondoskodnak, figyelembe nem jöhetnek.

Az intézmény által szükségelt anyagi eszközöket a cselédek szolgáltatják, kik a rendőri igazolvány kiváltása, valamint a szolgálatba való első belépésük és minden helyváltoztatás alkalmával, (öt ezüst garast) = 50 pfenniget kötelesek az alapra fizetni. Az ily módon, vagy egyéb utakon befolyó pénzösszegekből külön alap létesítendő és akként kezelendő. Azok a cselédek, kik kifogástalanul teljesítették szolgálataikat, s a ovábbi szolgálatra képtelenek, az alpból segílyt nyernek az esetre, ha:

1. szolgálatképtelenségük agkorukon alapszik és 60 éves korról az utolsó 10 évet; 55 éves korról az utolsó 15 évet és 50 éves kórról a 20 évet szakadatlanul a város területén szolgálatban töltötték, vagy

2. kiváló szolgálataik által, mint gazdáiknak vagy a gyermeknek veszedelemtől való megmentése, különös és hűséges ápolása, legki váltképpen ragályos betegségekben való gondozása által magukat szolgálataik által a társadalom megkülönböztetett elisn^erése méltónak mutatták.

A cseléd munkaképtelenségének megállapítása felett az alap igazgatására hivatott bizottság függetlenül határoz. A rokkant cselédek ellátása a fenforgó viszonyokhoz képest kétféle módon történik: *a)* rendszeres pénzsegély által azok részére, kik rokonaiknál, vagy másutt szállással bírnak; *b)* azok részére pedig, kiknek menedék-helyük nincsen, felvétel és gondozás által az erre berendezett épületben.

Az alap bevételeihez képest az érdeemes és rászorult cselédeknek (négy tallér) = 12 márka havi segélyt nyújt. Előnyben részesülnek azok a cselédek, kik különösen jó szolgálati bizonyítványokkal bírnak. Az ily segélyösszegek a községeknek szegényügyi igazgatási feladatait egyáltalán nem érintik. A segély mindenkor utólag fizetendő, s a megállapított különös esetekben és meghatározott eljárás mellett vonható vissza.

A szabályzat ezenkívül bővebben meghatározza a menedékházba való felvétel eseteit, s az ott elhelyezett egyéneknek a menedékházzal szemben támasztható igényeit, s általában mindazon jogokat és kötelességeket, melyek egyrészt a bennlakók, másrészt a menedékhely vezetősége közötti nyilvános jogviszonyt rendezni hivatják. Az intézmény vezetését két tanácstagból, négy városi képviselőtestületi tagból, ez utóbbi által az egész lakosságból választott négy polgárból és a rendőrség cselédügyi osztályának főnökéből alakított bizottság látja el. A bizottságot számviteli és pénzkezelési feladataiban a városi hatóság támogatja. A státútum továbbá rendelkezik még a bizottság feladatáról, az administate), az intézmény képviselője, a pénzkezelést illetőleg stb.

Berlin városnak az 1901–1905. évekről kiadott közigazgatási évkönyvében a szóban forgó cselédjutalmazási és segélypénztár vagyoni viszonyai és gazdálkodására vonatkozólag a következők foglaltatnak:

	1902	1903	1904	1905	1906	
Vagyonállag (készpénz)	543027	549157	552609	553270	552104	Márka
	1901/2	1902/3	1903/4	1904/5	1905/6	
Bevételek összege	60488	53807	57205	52829	52396	„
Ebből kamatok	19580	19592	19595	20295	20391	„
Temetési pénzek és hagyományok	6096	1657	2968	1093	2042	„
A cselédek hozzájárulásai	25200	25410	28170	25380	23160	„
A kiadások összege	60488	53807	57205	52829	52396	„
Ebből:						
A segélyezett személyek száma	162	167	183	209	186	
A segélyek összege	15890	16470	17116	18231	17993	„
A menhely fenntartása	26643	25465	26773	26251	26904	„

Hazánkban is működik már évek óta egy kiváló szociálpolitikai érzékkel szervezett intézmény, az 1900. évi XVI. t.-cikk, valamint az ezt kiegészítő 1902. évi XIV. t.-cikk által létesített országos gazdasági munkás- és cseléd segélyző pénztár, melynek célja rendes és rendkívüli tagjait, valamint a gazdasági cselédeket és gazdasági gépmunkásokat az idézett törvények által megjelölt esetekben segíyezni. A pénztár az egész országra kiterjedő intézmény, a m. kir. földművelésügyi miniszter hatósága alatt áll s azon célból, hogy működését kellőképpen kifejthesse, évenként 150,000 korona állami hozzájárulásban részesül. A törvények nem statuálnak belépési kényszert arra, hogy a mezőgazdasági cselédek az intézmény tagjai sorába lépjenek, hanem azt kinek-kinek szabad tetszésére bízzák. Tehát mindenki szabad elhatározással vehet számot, hogy melyik fajta tagság az, mely körülményeinek leginkább megfelel.

Az intézmény, mely a mezőgazdasági cselédség gazdasági és szociális helyzetének előbbrevitelét célozza, kétségkívül nagy feladatokat betöltésére hivatott s méltán keltheti fel az érdeklődést; de mert egyrészt kizárólag mezőgazdasági cselédek javára tervezett, másrészt meg a kötelező biztosítás területére is áttér akkor, midőn a gazdák kötelező hozzájárulásával szervezi a mezőgazdasági cselédek baleset esetére szóló biztosítását; – a törvényhatósági illetve községi önkormányzat keretében, a jogszabály alkotás területe és terjedelme tekintetében, egészében való átvételre szervezeti szempontból alkalmasnak nem mutatkozik. De mindenestre a most jelzett állami intézmény, a mely hazai viszonyaink talajából fejlődött, a vezérfonalat képezheti és reformjavaslatunkhoz a tapasztalások azon eredményét szolgáltatja, hogy megjelöli, mily alkotásra van szükségünk, ha a szolgálati viszonyban álló házi-cselédség gazdasági helyzetének javítására, az egészséges fejlődésnek társadalmi feltételeit magában hordó nyilvános intézményt kívánunk létesíteni.

A többször jelzett országos mezőgazdasági munkás- és cseléd segélypénztár igazgatásának szervezetét, a rendes tagok különféle csoportjainak, továbbá a rendkívüli tagoknak jogait, kötelezettségeit és felvételi módozatait még tovább ismertetni e helyen szükségesnek nem tartjuk, miután a pénztár központi igazgatósága (Budapest, V. ker., Alkotmány-utca 16. sz. a.) e tekintetben bárkinek a legbővebb felvilágosításokkal szolgál.

Ha mérleljük az itt többé-kevésbé ismertett közintézmények működése felmutatta eredményeket, társadalompolitikai és gazdasági szempontból, inkább előnyösnek tartanak a házi cselédség részére a rokkantság és aggság esetére szóló biztosításnak állami intézmény szerű s a köteles biztosítás elvén felépített országos szervezését; azonban tekintettel államgazdasági helyzetünkre és a korábban vázolt cselédviszonyok sürgős javításának szükségére, a törvényhozás figyelmének felköltése céljából is, oly intézmény létesítésére kell törekednünk, mely egyfelől egyenlően szolgálja a gazda és a cselédség érdekeit, másfelől képes oly hatást elérni, hogy a cselédhiányt megszünteti s egyben a cselédség gazdasági, erkölcsi és szociális helyzetét emeli.

A házi cselédség gazdasági helyzetének, a területi rendszerrel szervezett biztosítási intézmény segélyével való emelése is, sokkal nehezebb kérdés, mint pl. az ipari munkásságé. Az ipari munkásság ugyanis legyen akár tanult, akár tanulatlan, foglalkozását rendszerint állandó élethivatásnak tekinti, míg a különösen fiatal házi cseléd a cselédszolgálati viszonyt legtöbnyire ideiglenes keresetforrásnak tartja. Emellett a szolgálati viszonynak megszüntével állandó tartózkodási helye is legtöbb esetben változik. Elkerül más községbe, hol közvetlenül nem élvezheti az elhagyott község jóléti intézményének áldását, az ezekkel való kapcsolat fentartása pedig legtöbnyire terhes és költséget igénylő.

A cselédek e fajtavál szemben vannak azonban számosan olyanok is, kik a házassági kötelékbe nem kerülve, vagy annak megszüntével, illetve megszakításával a cselédszolgálatot állandó keresetforrásnak és élethivatásnak tekintik, s így hosszú szolgálataik által jogot, illetve érdemet szereznek arra, hogy az önszegély gyakorlásának honorálása mellett, a községi közhatalom, anyagi életének e szerény jövedelmű, de végtelen fontos munkásait szociálpolitikai tevékenységének védőkörébe fogadja.

Miután a tényleges állapotok azt a jelenséget mutatják, hogy a házi cselédek többsége azok közül kerül ki, kik a cselédfoglalkozást csak átmenetinek tartják, első sorban is gondoskodásunkat úgy kell irányítani, hogy a nőcselédek részére biztosított kedvezményekkel a fiatal egyéneket a cselédszolgálat vállalására, s amennyiben az a házassági viszonyal be nem fejezhetnék, s általában a keresetképes nőket azok állandó, s a jövőt biztosító kenyérkereseti forrással való felbecsülésére serkentsük. E törek-

vésünkkel eredményt azonban csak úgy érünk el, ha sikerül a cselédekben és a gazdáknban az önségély szellemét felébreszteni, melynek mintegy jutalmazására szolgálna a szervezett társadalomnak, a városi hatóságnak támogatása.

Fölkelthetjük pedig a városi cselédszolgálati viszony iránt való érdeklődését a vidék keresetképes gyermekeinél azáltal, ha oly vagyoni előnyt helyezünk nekik kilátásba, mely gazdasági érdekük kielégítése mellett, házasságkötésüknél anyagi támaszul és segítségül szolgál, másrészt meg – ha házasság kötelékébe nem kerülnek – munkaképességük megfogyatkozása, illetve elöregedésük esetére a megélhetés minimális eszközeit bocsátjuk rendelkezésükre. E kettős anyagi célon kívül előtérbe lépnek még az erkölcsi momentumok is.

Azon cselédek javára, kik a házi-cselédszolgálati viszonyt csak ideiglenes, átmenetinek tekintik, szolgálna: a jutalmazás, illetve kiházásítási prémium; azok részére pedig, kiknek a házi-cselédszolgálat állandó kereseti forrásuk, illetve foglalkozásuk, szolgálna: a rokkantság, illetve munkaképtelenség esetére való segélyezés.

Itt előre kell bocsátanunk, hogy a házi cselédségnek – az önkéntes belépés alapján – betegség esetére való biztosításával foglalkozni nem kívánunk. Nem pedig azért, mert az 1907. évi XIX. t.-cikk ezt már lehetővé teszi, s feleslegesnek vélnők, hogy egy és ugyanazon célra két nyilván jogilag megszervezett intézmény hozassék működésbe. De eltekintve ezektől, a betegsegélyezés inkább az ipari munkásságnál bír elsőrendű fontossággal, kiknél a kereseti viszonyok teljesen elütök, kik hozzátartozóiktól többnyire távol, idegen környezetben élnek. A házi cselédek azonban, kik gazdáikkal családi közösségben élnek, legtöbbször közvetlen megtalálják a segítő gondoskodást és a házi orvosi gyógykezelést. De meg ott, ahol nem a napi kereseten van a főszűly, a vesztett munkabér részbeni megtérítése és a betegség esetére való ellátás biztosítása nem bír oly döntő fontossággal. Lényeges azonban a házi cselédeknel is a szorgalom, a takarékoság és az önségély szellemének felköltése és ápolása.

Lássuk már most, hogyan volna szervezendő az intézmény egyfelől, hogy célját kellő módon szolgálja, másfelől, hogy a szük-

séges anyagi eszközöket előteremtse. A modern szociálpolitika, a munkásság gazdasági helyzetének védelme, megfogyatkozott munkareje folytán megcsökkent munkabérének pótlására és keresetképtelensége esetére való gondoskodásra legcélszerűbbnek *a szövetségi alapon való biztosítást* ismeri el, amelynek, mint általában minden biztosításnak, alapelve az, hogy a biztosított tag, a szolgáltatások igénybevételének mérvéhez arányosított biztosítási díjat fizet. Ezt az elvet, melynek helyességét a biztosítási szaktudomány és a biztosítás körül szerzett gyakorlati tapasztalatok egyformán igazolják, a magunk részéről elfogadjuk annál inkább, mert a hatósági ellenőrzés mellett, a takarékosagra legalkalmasabb módnak találjuk és kellően megalapozott útnak arra, hogy a magára hagyott egyén számára munkaképtelenségnek idejére tisztességes megélhetést biztosíthasson.

Ezen alapelvből kiindulva felmerülhet az a kérdés, hogy az általunk célozott gazdasági szükséglet kielégítésére kellő garanciát nyújt-e a biztosításnak önkéntes formája, miután törvényhozási intézkedés nélkül a kötelező biztosítás rendszere életbe nem léptethető. Gazdasági és társadalompolitikai szempontokból bizonyos mértékig még mindig vitás kérdés az, hogy a biztosításnak melyik formája, az önkénytes vagy a kötelező biztosítás előnyösebb-e? Hazánkban e vitás kérdés tényleg eldöntve nincsen, miután törvényhozásunk az 1901. évi XIV. t.-c-ben a biztosítás kötelező voltát érvényesítette s ezt az álláspontját az 1907. évi XIX. t.-cikkben is fentartotta, míg az 1900. évi XVI., illetve az 1902. évi XIV. t.-cikkkel szervezett országos intézmény az önkéntes belépés alapján foglalkozik a mezőgazdasági munkások és cselédek biztosításával. Jóllehet át vagyunk hatva attól, hogy a házi cseléd keresetképtelensége esetére való biztosítását is a szükségletnek megfelelően a kötelező országos biztosítás alapján lehetne rendezni, de mert fontos és közérdekű okok követelik azt, hogy a városokban a cselédhiány és cselédviszonyok javítása tekintetében gondoskodás történjék, kiindulópontul – figyelemmel a városok cseléd tartó lakosságának intellektuális nivójára – fejlődésképesnek tekintjük az önkéntes biztosítás elvén szervezett intézményt is.

A szociálpolitikai elveken alapuló házicselédbiztosításnál a kölcsönösség elvének a biztosításra fizetendő járulékok fedezésénél is érvényesülnie kell oly formában, hogy a kedvező gazdasági helyzetben levők a kedvezőtlenebb gazdasági helyzetben levőknek a

költségek részbeni átvállalásával segítségükre legyenek. Ez az elv azonban szintén csak a kötelező biztosításnál érvényesíthető. *Itt áll elő* azután a szervezett társadalom képviselőjének, *a községi hatóságnak az a feladata, hogy az összeség és legnagyobb mértékben a közterheket viselő cselédtartó gazdák által nyújtott anyagi erővel járuljon azon kedvezőten mérleg kiegyenlítésére, mely a járulékoknak, illetve biztosítási díjaknak teljes összegükben a cselédekre való nehezedésével együtt jár.*

Azokat az alapelveket, melyeken reformjavaslatunkat felépíteni szándékozunk, az intézmény tárgyának és céljának megjelölésével a: következőkben foglalhatjuk össze:

Az intézmény a társadalom bevonásával létesítenék. *Alapját az előre gondoskodás és a kölcsönösség elve képezné; tárgyát pedig az, hogy a községi közhatalom közreműködésével megszabott határok közt jutalmazná, segítené illetve támogatná az igényjogosult tagokat.* Ezen irányelvekből egyidejűleg megállapíthatjuk a tervezett *intézmény célját, gazdasági feltételeit és szociális jelentőségét* is, a miket röviden a következőkben vázolhatunk:

a) a házi cselédség gazdasági helyzetének a kölcsönös biztosítás, és hatósági támogatás által való emelése;

b) a közpénzekből adott támogatásnak bizonyos határok között, arányban kell lenni a tagok részéről kifejtett működéssel;

c) a hatósági támogatás, illetve tagságdíj vagy biztosítási járulékkiegészítés ugyanaz valamenyi tag részére;

d) a jutalom csak hosszabb szolgálati idő és tisztességes magaviselet esetére, igényjogosultság nélkül adatik; míg a házasságkötés esetén a törvényes időközi kamatokkal és a hatósági illetve községi hozzájárulásokkal gyarapított biztosítási, illetve tagsági díjak egy összegben, valamint a rokkantsági, illetve munkaképtelenségi járadék minden igényjogosult részére kiszolgáltatandó.

Tehát nem jótékonyági, hanem oly különleges intézmény létesítése lebeg szemeink előtt, mely magában szervezi a házicselédek tervszerű jutalmazását, férjhezmenetelük esetére irányuló takarékoság támogatását, valamint rokkantság és munka képtelenségük esetére való biztosítását oly módon, hogy a község segíti mindazokat bizonyos mértékben s könnyíti azok fáradozásait, a kik előre látván a férjhezmenetel alkalmából felmerülő fokozottabb anyagi szükségét, illetve a korral járó munkaképesség csökkenést.

törekedtek jövőjüket takarékoságuk, helyesebben a megállapított díjak pontos fizetése által biztosítani.

Maga a jutalmazás, sőt a házasságkötés tényén alapuló vagyoni érdek felosztása illetve kiegyenlítése nem tartozik szorosan véve a biztosítás fogalma alá. Ámde itt nem a biztosítás jogi meghatározását ridegen követő rendszerről van szó, mert a biztosítottak által igényelhető vagyoni hátrány vagy szükséglet felosztása illetve kiegyenlítése, nem csak az eszközölt befizetésekből történik, hanem a hatósági vagy társadalmi hozzájárulási összegekből is. De ez a körülmény magában még nem fosztja meg az ily intézményt a biztosítási jellegétől; mert még mindig fennmaradt a résztvevőknek ama jogigénye, hogy a szabályszerű biztosítási díjak fizetése alapján, a törvényes házasság kötés alkalmából esedékes anyagi támogatást, valamint a rokkantság illetve munkaképtelenség tényével felmerült anyagi hátrányuknak felosztását illetve kiegyenlítését követelhetik. Ez esetben inkább a biztosítás és a támogatás egyesítéséről van szó, mint ezt pl. u. n. gandi rendszerű munkanélküliség esetére szóló közszégi biztosítás szervezeténél észlelhetjük.

A cselédeknek jutalmazása, házasságkötésük, valamint rokkantságuk és munkaképtelenségük esetére vonatkozó támogatása, illetőleg biztosítása által az elérendő cél egy és ugyanaz. A gyakorlatban szabályozott, támogatás, a biztosítás egyes lényeges mozzanatait is felölelheti; míg másfelől a biztosítás technikáján alapuló – de a közhatalom tetemes hozzájárulásával fentartott munkásbiztosítás, legtöbb vonásában inkább a támogatás, mint a biztosítás jellegét viselheti magán.

Mindezen szempontok természetesen nem vonatkozhatnak a jutalmazásra, mert az csupán a személyben rejlő erkölcsi motívumon: az érdemen, nem pedig a viszonyosságon és a jogi alapon nyugszik.

Az általunk tervezett intézmény tehát, – miként már jeleztük, a biztosítás jogelvén és a hatósági támogatáson épül fel. Mindkettőben közös vonás, hogy a szegénygyámolítás, valamint a jótékonyosság határán kívül fekszenek. Amint már a két szó különbözőségéből is – biztosítás és támogatás – következik, két dologról van szó. A sok azonos jelleg mellett, melyek a jelzett alapelvek közös tulajdonságait jellemzik, vannak olyanok is, melyek azokat egymástól elválasztják. Így a biztosítás fogalmához tartozik, legyen

szó kár- vagy életbiztosításról: a szerződésben meghatározott díj fizetése, a biztosított érdek kiegyenlítésének mozzanata, a mely utóbbi azonban bizonyos véletlenül gyökerezik. Elég ha ez a véletlen valamiben is nyilatkozik. De a vagyoni érdek kiegyenlítése esedékességének a véletlentől kell függni abban az értelemben, hogy annak tetszés szerinti felidézése azok részéről, kiknek a meg vagy visszatérítés jár, lehetőleg ki legyen zárva. így pl. bizonyos lehet, hogy a biztosított cseléd törvényes házasságra fog lépni, de elegendő az, hogy bizonytalan, mikor fog a házasságralépés megtörténni, arra nézve, hogy biztosítás illetve támogatás tárgyává lehessen tenni. A biztosítás tárgyát képező bizonyos esemény, pl. keresetképtelenség a biztosított egyének mindegyikét érheti, ennek azonban nem szabad valamennyi részesnél egy időben fellépni stb.

A biztosítás támogatása, legyen az hatósági vagy társadalmi hozzájárulás, a vagyoniilag gyenge egyén kedvezőtlen anyagi helyzetének az összesség nyújtotta gazdasági előnnyel való kiegyenlítését és netáni gazdasági megsemmisülésének megakadályozását célozza, tekintet nélkül arra, hogy annak beállta előrelátható-e vagy nem, s tekintet nélkül valószínűségére. E körülmény jóllehet magában még nem szünteti meg az intézménynél a biztosítási jelleget, de kétségkívül pozitív jogalapot ad a támogatást nyújtó közhatalomnak azon minden hasonló gazdasági és társadalmi intézmény alapját képező elv érvényesítésére, hogy mint érdekelt fél az intézmény igazgatásában méltóan részt vegyen.

Ezzel egyben rámutattunk arra az irányzatra is, melylyel az intézmény igazgatását szervezni kívánjuk. A közösen fentartott intézmény igazgatásában – a jogegyenlőség – az egyenlő érdekeltiségnek egyenlő képviselést követeli. A város közönsége, a biztosítási intézményben a terheknek viselése révén lenne érdekelve; a cselédek érdekeltiségét pedig ezen felül az is idézi elő, hogy a biztosítási intézmény róluk és hozzátartozóikról gondoskodik, míg a cseléd-tartó gazdák érdekeltiségét szintén a teher viselésében való részvétel eredményezi. A közös érdekeltiség mellett az intézmény igazgatásában való részvétel másképpen, mint az érdekelt felek között jogosan és méltányosan, meg nem osztható.

Az azonban mindadig míg az intézmény annyira gyökeret nem vert, s annyira meg nem erősödött, hogy az összes adminisztratív költségeket jövedelmeiből, a biztosítottak érdekének hátránya nélkül, nem viselheti, hogy a kifizetett nagy célokat tényleg szolgál-

hassuk, pénzkezelési tekintetekben – a külön állás kidomborításával – a város közigazgatási gépezetébe illesztendő be. Az elsődrendű feladat – különösen kezdetben – ami azonfelül is a város hatóságára háramlanék: a közvetítő szolgálat ellátása. Mert az intézmény, mely a házi cselédség gazdasági és társadalmi helyzetének javítását célozza, nem lenne magánvállalat, hanem a gazdák s általában az egész lakosság jóvoltára is alkottatnék, s evégből szükséges, hogy úgy a hatóságok, mint a kötelékébe tartozó intéző-társadalmi szervek, az intézmény törekvéseit felismerve közösen hassanak felvirágoztatására.

Ezen vezérelvek előrebocsátásával, miután a cselédkérdéssel hazánkban az általunk contemplait irányban egyáltalán nem, vagy vagy legalább is keveset foglalkoztak, a cselédviszonyok javítása és a városi házi cselédség gazdasági és társadalmi helyzetének emelése érdekében a következő konkrét tervezetet közöljük, az egyes magyarázatot igénylő tételes rendelkezések külön megokolásával:

TERVEZET,

a cselédjutalmazási, házasságkötés, rokkantság és munkaképtelenség esetére támogatást nyújtó, illetve biztosító pénztár felállításához.

1. §..... város közönsége a hatósága területén alkalmazott házi cselédek jutalmazására és támogatására külön pénztárt szervez.

2. §. A pénztár célja, hogy az egyes háztartásokban bér- vagy fizetéssel hosszabb időn át kifogástalanul szolgáló házi cselédek megjutalmazza, illetve oly tagokat, kik házasságra lépnek,, vagy a kiket magas koruk vagy önfeláldozó szolgálatuk munka- és keresetképtelenné tett, egyszer s mindenkor, illetve rendszeres-támogatásban részesítse.

3. §. A pénztárnak tagja lehet minden a város területén cselédkönyv alapján szolgálati viszonyban álló egyén, tekintet nélkül nemére, ha 15-ik életévét betöltötte, de 35-ik életévét még túl nem haladta és ha belépését cselédkönyv felmutatása mellett az erre kijelölt helyen vagy helyeken bejelenti és a felvételkor .... korona felvételi díjat lefizet.

4. §. A tagok tagsági díja hetenkint (pl. 20 fillér) vagyis évenként (10 K 40 f.), mely – heti részletekben is törleszthető – s

a befizetett díjak visszatérítésére való igény és a tagsági jog elvesztésének terhe mellett félévenként esedékes és az összes tagokkal szemben egyenlő. A lerovás az e célra szóló igazolványi könyvecskébe ragasztott és félévenként felülbélyegezendő külön bélyegjegyek által történik

Ha a tagok közül törölt házi cseléd a felvételt egy éven belül újra kérelmezi, a törlés előtt betöltött évek a tagsági időbe beszámíthatnak.

Igazolt betegség esetén a tagsági díjak nem fizetendők.

5. § A heti járulékokat a város közönsége minden tag után (pl. 25 fillérre) egészíti ki, mely összeget minden óv végével fizet be a pénztárba.

6. §. A tagok által befizetett járulékok háromféle nsódon téríthetők vissza:

a) jutalmazás

b) a házasságkötés esetére szóló támogatás és a befizetett heti járulékoknak egy összegben való visszafizetése által;

c) rendszeres rokkantsági illetve munkaképtelenségi járadéknyújtás által.

A) A jutalmazás.

7. §. Ha valamely tag 10 éven át járulékait pontosan fizette s szolgálatát alkalmaztatásának túlnyomó idejében kifogástalanul teljesítette s egy helyen legalább öt évig szolgált, további jogosultságának épségben tartásával, az üzleti feleslegből külön jutalomkedvezményben részesülhet, mely a várakozási idő utáni első évben (pl. 50 koronánál) kisebb nem lehet, s minden további évben egész a 20-ik tagsági évig 10%-kal emelkedhetik.

a) A jutalomkedvezmény nyújtásánál előnyben részesülnek:

b) kik tényleges szolgálati idő tekintetében idősebbek;

c) kik egy családnál több időt töltöttek el szolgálati viszonyban, végül

d) kik az (a és b) pont alattiakon kívül törvényes házasságkötésüket okiratilag igazolják.

A jutalmazások száma és a jutalmak számszerű összege a pénztár évi mérlegének eredményéhez képest évről-évre külön állapítatik meg.

B) Házasságkötési támogatás és a befizetett járulékok visszafizetése.

8. §. Ha a cseléd szolgálati viszonya megszűntével törvényes házasságra lép, a várakozási időre való tekintet nélkül, a befizetett tagsági díjakat ennek törvényes kamataival, a belépéstől számított 10 év után pedig a városi hozzájárulások teljes összegét is nyeri támogatásul.

Ha a cseléd szolgálati viszonya megszűntével a tagsági jog fenn nem tartatnék vagy ha a tag elhal, az igényjogosult, illetve örökösei kérelmére és részére, – az első három évi díj kivételével, a ténylegesen befizetett tagsági díjak kamat nélkül visszafizetendők.

C) Rokkantság és munkaképtelenség esetére szóló támogatás.

9. §. Azoknak, kik a pénztárnak 10 év óta tagjai és kik a városi orvos által igazoltan munkaképességüket bármely okból előreláthatólag mindenkorra oly mértékben elvesztették, hogy e fogyatkozás következtében harmadát sem képesek évenként megkeresni, mint amennyi egy helybeli házi cseléd évi átlagos keresménye életük fogytáig, illetve keresetképtességüknek netáni visszanyeréséig havonként (pl: 6) K támogatásra van igényük.*

10. §. Azok a házi cselédek pedig, kik a pénztárnak 20 év óta tagjai a 9. §-ban megállapított feltételek beállta esetén havonként (pl: 9) ... K, a 30 évi tagság után pedig havonként (pl: 12) ... K. támogatásban részesülnek.

*A segélyösszeg nagysága biztosítás technikai számítástól függ, a mely a megfigyelés és gyűjtött tapasztalat statisztikai eredményén épül fel.

A biztosítási számítások tekintetében – elismerjük – sajnos ezidő-szerint teljesen tájékoztató, határozott irányt nem követhetünk, mert sem hazánkban, sem egyes városainkban, a házi cselédségre nézve nálunk minden a biztosítás technikai részének alapját képező statisztikai adat hiányzik. Pedig a biztosítás elméleti része azon számok törvényén épül fel, mely a megfigyelés és gyűjtött tapasztalat eredményén statisztikai értéket nyer. A házicselédek rokkantság illetve munkaképtelenség esetére szóló biztosítási intézményének szervezéséhez szükséges adatok teljes hiányában merészség volna tehát részünkről megállapítani azt, hogy milyen járulékot illetve hozzájárulást kellene a cselédnek, illetve városnak fizetni, hogy egy, a tervezetben célozott jutalmazási, házasság kötés esetére támogató, továbbá rok-

11. §. 35 évi tagság után, a megállapított támogatási összeg, tekintet nélkül arra, vajjon munkaképtelenség esete fennforog-e mint denkit megillet s csak az esetre tagadható meg, ha az igényjogosult a pénztárral szemben visszaélést követett el, továbbá nyereségvágyból elkövetett vagy egyéb megbecstelenítő cselekmény miatt kiszabott büntető ítélet joghatálya alatt áll, vagy pedig kivándorol.

D) Rendkívüli segítés.

12. §. Az a pénztári tag, aki 35 évi tagsági idő alatt semmiféle támogatásban nem részesült, 65-ik életévének elérésekor (pl. 200) ..... K jutalomban részesül.

A várakozási időre való tekintet nélkül, kivételesen segélyezhető az a pénztári tag, ki szolgálatában önfeláldozó cselekedetet elkövetve (gyermeknek, gazdának tüztől, árvízről való megmentése, súlyos betegségükben való gondos ápolása) vált részben vagy teljesen munkaképtelenné. A havi segély nagyságát a pénztár felülyelő bizottsága állapítja meg.

E) A házi cselédek biztosítása a gazdák által.

13. §. Ha a házi cseléd után a tagsági díjakat a gazda a sajátjából maga fizeti, azok csak akkor számíttatnak az illető cseléd javára, ha a cseléd az illető gazda szolgálatában az (ötödik) évet betöltötte, vagy ha a cseléd a szolgálat tartama alatt munkaképtelenné lett.

kantság és munkaképtelenség esetére szóló biztosítási vagy segélyezési pénztárt – életképeségre való kilátással – megalkothassuk.

A külföldi intézmények sem szolgálhatnak a biztosítás technikai számítások tekintetében teljesen elfogadható alapul, mert az ottani – s nem a mi viszonyaink azok, a melyeken annak statisztikai adatai felépültek

Ámde, jóllehet kétségkívül elsőrendű fontosságú, de mégis részlet kérdések ezek, a melyek kezdetben az önmagukat biztosított, illetve a gazdák által biztosított házi cselédek száma, életkora, szolgálati ideje stb. alapján szerzett statisztikai adatokkal pótolhatók. Az intézmény működésének folyamatán kialakult tapasztalatok és eredmények, majdan teljes biztos útmutatóul szolgálának arra nézve, hogy a tagok által fizetett járulékok valamint a községi hozzájárulások, mennyiben reális fedezetei az elvállalt kötelezettségeknek, – a melyeknek teljesítése amúgyis csak bizonyos idő telte után áll be.

Az öt évnél kevesebb ideig szolgáló cseléd helyébe a gazdának joga van egy másik cselédjét fölvetetni a tagok közé s a már befizetett díjakat az újonnan felvett cseléd tagsági díjai fedezésére beszámíttatni. Ha azonban a gazda féleven belül egy másik cselédjét nem véteti fel a tagok közé, a befizetett díjakat elveszti. Az újonnan felvett cseléd tagsági ideje csak a felvételtől számítatik. A tagsági könyvet a cselédttől bárkinek elvenni tilos.

14. §. Mindenlő, tehát úgy a cselédek, valamint a gazdák egy tag részére legfeljebb 5-szörös tagsági jogosultságot szerezhetnek, de jutalom kedvezményében egyszerre csak egy tagsági igény alapján részesíthetők.

15. §. A pénztárnak rendes tagjain kívül örökös alapító tagjai is vannak, ezek azok, kik egyszer s mindenkorra egy összegben . . . koronát a pénztárba befizetnek, mi által jogot szereznek arra, hogy két ízben náluk hosszabb időt töltött hűséges cselédjeiket jutalom-kedvezményben való részesedésre ajánlhatják. Az ajánlott – egyenlő feltételek mellett – előnyben részesítendő.

F) A pénztár igazgatási szervei.

16. §. A pénztár ügyeit az intéző bizottság, vagy (nagyobb városokban) bizottságok és a központi felügyelő-bizottság intézi.

17. §. Az intéző bizottság vagy bizottságok tagjai a városi képviselő-testület, illetve Budapesten a ker. választmány két tagja, a rendőrhatalóság cselédügyi osztályának egy tagja, továbbá a cselédjeiket sajátjukból biztosító gazdák és a pénztár tagjai közül 3 évi időtartamra maguk választotta két-két tag. Elnöke a bizottságnak a városi tanács egy tagja, Budapesten a ker. előjáró. Előadója a polgármester által megbízott városi alkalmazott, szakértője a kijelölt városi orvos.

18. §. Az intéző bizottság vagy bizottságok hatáskörébe tartozik a tagok felvétele, kizárása, a tagsági díjak lerovásának felülbélyegzése és ellenőrzése, továbbá a támogatásokra vonatkozó ügyek elsőfokú ellátása.

19. §. A központi felügyelő bizottság tagja: a polgármester illetve helyettese mint elnök, az intéző bizottság egy-egy kiküldöttje, a képviselő-testület illetve törvényhatósági bizottság által saját kebeléből választott három tag, a rendőrhatalóság cselédügyi osztályának vezetője és a házi cselédek gazdasági és kulturális hely-

zetének javítását ténylegesen munkáló társadalmi egyesületek egy-egy képviselője. A bizottság előadóját, az orvosi és számviteli szakértőt, a városi alkalmazottak sorából a polgármester rendeli ki.

20. §. A közp. felügyelő bizottság a pénztár képviselője harmadik személyekkel szemben, s hatáskörébe tartozik: tagok nyilvántartása, a pénztár vagyonának kezelése, az évi számadások elkészítése, az intéző bizottság vagy bizottságok határozatának másodfokú elintézése.

21. §. A közp. felügyelő bizottság a pénztárt érintő mindé» kérdésben végérvényesen határoz, és joghatósága tekintetében a város közigazgatási szervezetétől teljesen független testület, és közvetlenül érintkezik az összes városi hivatalokkal, Budapesten a rendőrséggel, továbbá a hatóságon kívül álló közegekkel, úgyszintén önállóan érintkezik bármelyféle hivattal és intézettel folytatott szaklevezésben.

22. §. A pénztár kezelését ideiglenesen a városi pénztár látja el, nyilvántartási és számviteli teendőit pedig a városi számvevőség végzi, mely hivatalok, valamint a város összes hivatalai és közegei a polgármester-elnök illetve helyettese felhívására mindenben pontosan megfelelni kötelesek.

23. §. A tagsági díjak lerovására szolgáló könyvecskét, és a városi bélyegek alakját és az ezek értékesítésével foglalkozó illetve a felülbélyegzést foganatosító helyeket a közp. felügyelő bizottság állapítja meg.

24. §. A pénztár működéséről és vagyonmérlegéről – a költségelőirányzat és zárszámadással kapcsolatosan – a közp. felügyelő bizottság a városi tanácsnak évről-évre beszámol.

25. §. Az intéző bizottságok, valamint a maga ügyrendjét a felügyelő bizottság állapítja meg.

26. §. A pénztár működését csak az esetre kezdi meg, ha legalább rendes, illetve alapító taggal bír.

27. §. Felszámolás esetén a pénztár vagyona népjóléti intézményekre fordítandó

A tételes rendelkezések megokolása.

Az 1. §. a társadalom-politika területén oly tervvel lép fel mely nem egyszerűen a külföldi és belföldi intézmények hű másolata, hanem a mi társadalmi és gazdasági helyzetünk mérlegelésével oly szervezet létesítésére irányul, amelyre tényleg szükség van, s a mely a városi házi cselédkérdés elhanyagolt mezején van hivatva

az önszegély, a társadalmi tevékenység és a hatósági gondoskodás egy irányban haladó barázdáját megvonni. A pénztár, jóllehet a támogatást nyújtó pénztár címét is viseli, miután a gazdák és a város közreműködését is igénybe veszi, mint fentebb kifejtettük, biztosítási intézményi jellegét nem veszti el, miután a tagok díjfizetése fogja képezni legnagyobb mérvben az egyesek anyagi támogatásának alapját, s ez adja meg a tagoknak a szabályzatban biztosított jogigényt. Azt, hogy a házicselédseg támogatásának feladataira miért kívánatos az adminisztratív szervekkel közvetlen kapcsolatban álló intézmény – biztosító pénztár – felállítása, indokolja az, hogy egyrészt az igazgatási költségek ne essenek a pénztár terhére, másrészt meg a társadalmi tevékenység teljes hiányában, ez a legalkalmasabb mód – az önszegély kidomborítása mellett a községi közhatalomnak a már tűrhetetlenné vált házicseléd állapotok javítása érdekében az intézményes kezdeményezésre, illetve annak felkarolására.

A 2. §. megjelöli a pénztár célját melynek helyes megállapításától függ az intézmény pozitív sikere és fejlődési képessége. Itt is azt juttatjuk érvényre, mit fentebb hangoztattunk, hogy az a házi cseléd, aki a szolgálati viszonyt a házassággal befejezettnek tekinti, és aki a házicseléd foglalkozást állandó keresetforrásul választja, lehetőleg egyforma nyilván jogi elbánásban részesíttessék; miután e tagsági igényjogosultság egyik elengedhetetlen kelléke az is, hogy a biztosított a város területén álljon vagy állt legyen házi cselédszolgálati viszonyban.

A 3. §. szerint a korhatár megszabása azért szükséges, mert a férjhezmenetel és a munkaképtelenség beállta a korviszonyokkal szoros viszonyban állnak.

A 4. §. a bél fizetések hetenként, illetve félévenként való eszközlésére financiaális szempontból azért van szükség, hogy egyrészt alkalmat nyújtsunk a tagsági díjak fedezetének legkisebb összegekben való összegyűjtésére, másrészt biztosítsuk azt, hogy a fizetéseket senki se hanyagolja el, s tán könnyelmű halogatással lemondjon jövőjének biztosításáról. Félév alatt pedig minden cseléd képes megkeresni azt az összeget, melyet a biztosítási díjak fedezésére nélkülözhet.

A 4. valamint 5. §. a pénztár bevételeit sorolja fel. melynek egy kimagasló részét képezi a város közönségének pénzbeli hozzájárulása. Kétségtől a közület részéről – az adminisztráció költ-

ségeinek fedezésén kívül – a minden tag után fizetendő heti ...fillér vagyis évi ... korona ... fillér támogatás a városban alkalmazott ... házicseléd után, végösszegben hatalmas áldozatot jelent, melynek megajánlása – véleményünk szerint – kellő lendületet fog adni a házi cselédek helyes irányú gazdasági társulásának és a cselédviszonyok jobb mederbe térülésének.

Különösen lényeges momentum itt, hogy a város, nem nyújt a pénztárnak egy összegben, – tekintet nélkül a tagok előrelátható számára – meghatározott évi szubvenciót, hanem egyszer s mindenkorra alkalmazkodik az egyén tevékenységéhez, s azt találja támogatására méltónak, ki a saját előregondoskodásával arra rászolgált. A községi sociálpolitikának ez oly módon való érvényesítése, mely a cselédség általános gazdasági jólétének és megélhetésének támogatása mellett, az erkölcsi buzdítást is mintegy intézményileg valószínűsíti meg. Ez az eljárás az önszegélyezésre fektetett intézményeknél, a társadalmi és gazdasági fejlesztés szempontjából bizonyára a leghelyesebb irányúnak tekinthető.

A 6. §. a támogatásra vonatkozó módozatokat állapítja meg. Mint fentebb kifejtettük a betegség esetére való gondoskodást – az 1907. évi XIX. t.-c. 7. §-a nyújtotta biztosítási lehetőségre való tekintettel – javaslatunkból elhagyjuk, csupán a házasságkötés esetére szóló támogatást, valamint a részleges vagy teljes munkaképtelenség esetére való biztosítás és ezekkel kapcsolatban a jutalmazás szervezésével kívánunk foglalkozni.

A szervezendő intézmény által nyújtott kedvezmények, illetve támogatások általános része is e keretek között mozog, mely a következőképpen alakulna ki:

1. Ha valaki 10 évi tagsága mellett egy-egy helyen hosszabb időt kifogástalanul töltött el, meghatározott feltételek mellett – rendszeresen azonban törvényes házasságkötés alkalmából – az üzleti feleslegből jutalmat is nyerhet.

2. Ha a tag törvényes házasságra lép bármikor visszakapja befizetett díjat kamatostul s ha a befizetéstől számított 10 év után megy férjhez a városi hozzájárulásokkal is, ha pedig a tag a házi cselédei szolgálati viszonyból kilép vagy vidékre költözik, három évi díj leszámításával visszakapja saját maga befizette tagsági díjait.

A házasságkötés esetére szóló támogatás, a tagsági idő

tartamához képest kétféle előnyön is nyugszik, s célja, hogy a munkaképes hajadonokat a kenyérkereset mellett a hozomány szerzésére is ösztönözzük s ezzel a cseléd foglalkozásban legalább 10 évig megtartsuk,

A 10 évi várakozási idő szükséges azért, mert az intézménynek, minden önbiztosítási célzat nélkül való kihasználására szolgálna, másrészt meg ott, hol a tagok előzetes orvosi vizsgálat nélkül vétetnének föl, az intézmény pénzügyi biztonsága érdekében is követeli azt.

3. Ha a tag 10 éven át a pénztárnak tagja, fizesse akár maga, akár gazdája a tagsági díjakat, és ha részleges, illetve teljes vagy rokkanttá munkaképtelenné válik, munkaképtelenségének tartamára havi ..... korona támogatást kap.

4. Ha a tag 20 évi tagság után válik rokkanttá havi ....K-t.

5. Ha pedig 30 évig volt tag, havi ... K támogatásra van igénye.

6. A 35 évi tagság után a ... K havi támogatás mindenkit megillet.

7. Emellett ha a biztosított 35 évi tagsági idő alatt semmiféle támogatás nem részesült, 65. életévének elérésekor ..... K külön jutalomban is részesül. Végül

8. tekintet nélkül minden várakozási időre, kivételesen segítség, illeti meg azokat, kik a 12. §-ban meghatározott önfeláldozó cselekményeket követtek el.

Mindezek a támogatások folyósíttatnak, úgy az időleges munkaképtelenség idejére, mint az állandó munkaképtelenség esetére, tehát életfogytig.

A tervezet 9. és 10. §-sai az időleges vagy teljes munkaképtelenség megállapításáról szól, mely utóbbi fizikai tényeket véve alapul, nehézségeket kétségkívül nem okozhat. Nehezebb azonban meghatározni az időleges vagy részleges munkaképtelenség ismervét, oly módon, hogy ezzel a gyakorlatban való visszaélés eleje vételessék. Kellett tehát keresnünk a munka ellátásához igényelt izomerő készségének, külsőleg nehezen megállapítható hanyatlása mellett, oly gazdasági jelenségeknek kapcsolatát, melyek mintegy forgalmi érték- vagy árkialakulási tünetei a munkaképességnek. A munkaképesség legjobb fokmérője a keresmény nagysága, ha ez pl. harmadára sem megy, mint a hasonló és foglalkozási helybeli

házi cseléd átlagos keresménye, kétségkívül részleges munkaképtelenség esete forog fenn, mely esetben a városi orvos egészségügyi szempontból, az intéző bizottság pedig gazdasági szempontból bizonyára kielégítő módon fogják és tudják véleményüket a támogatás folyósítása tekintetében összegezgetni és megalkotni.

A támogatás az időleges munkaképtelenségnél ugyanannyi, mint állandó munkaképtelenségnél, oly megszorítással, hogy amíg az állandó munkaképtelenségnél a támogatás a biztosítottnál életfogytáig jár, addig a másik esetben csak a támogatás feltételeinek fennforgásáig. Visszaélések megakadályozása céljából a végrehajtásban a megfelelő ellenőrzésről természetesen intézményileg kell gondoskodnunk.

A támogatásnak a 9. és 10. §-ban meghatározott fokozata, az intézmény fejlesztése és a biztosítottak anyagi érdeke szempontjából kívánatos, miután a hosszabb tagsági idővel az életkor is egyben emelkedik, amikor a munkaerő fogytával a megélhetés eszközeinek megszerzése is nehezebbé válik.

Egyrészt a takarékoság permanenciája, másrészt a biztosítottaknak saját magukról való gondoskodásának – az életben maradás esetén – teljes bizonyossággal bekövetkező jutalmazása érdekében a tagsági díjak befizetésére végső határuk a 11. §. szerint 35 évet véltünk megállapíthatni, amely után bárki, még ha munkaképes is, ... korona havi járadékösszegben részesül. Kétség kívül nagy teher hárulhat ezen pénztárra, de azon meggyőződésben vagyunk, hogy az, ki 35 éven át cseléd foglalkozásban élve a tagsági díjakat pontosan fizette s soha nem tévesztette szem elől a jövőjéről való gondoskodás gondolatát, megérdemli – ha kell a közület áldozatkészségének igénybevételével – azt, hogy öreg napjaira a nyomorba való süllyedéstől megmentessék.

A 12. §. ... korona tőkét is biztosít a 65-ik év betöltésére. Célja e kedvezménynek, hogy a tag öreg korában egy kis tőkéhez jusson, másfelől meg az, hogy a 65-ik év betöltése előtt ne iparkodjanak a tagok munkaképtelenség címén idő előtt támogatás hoz jutni.

A 12. §. második pontjában biztosított kivételes kedvezmény azon rendkívüli cselekményekben leli magyarázatát, mely elől a városi házi cselédség gazdasági és szociális helyzetének emelését

célozó intézmény, jól felfogott társadalompolitikai okokra való tekintettel, ki nem térhet.

A tervezet legfontosabb része a 33. §-ban foglaltatik. Bár tudatában vagyunk annak, hogy a mi társadalmi viszonyainkat és lakosságunk nagy részének szociális gondolkozását véve figyelembe, e téren sok ellenkező véleménynyel találkozunk, mégis a gyakorlati élet kényszerítő igazságának szintére helyezkedve, nem tartózkodunk annak kimondásától, hogy az intézmény fejlődését és fejlesztését igenis elsősorban a cseléd tartó gazdától várjuk, mert, ha a közvetlen anyagi érdek kiegyenlítése az ő áldozatkészségüket viszonzás nélkül is veszi igénybe, az intézmény erkölcsi és társadalmi hatása az ő javukra esik, s a csekély biztosítási tagsági díj bőségesen meghozza kamatát és gyümölcsét a cselédviszonyok várható javulásában.

Különösen fontos szerep jut a gazdáknak a biztosításra való ösztönzés, a kezdeményezés terén; sőt, miután minden biztosítás gazdasági lehetősége tulajdonképpen a biztosítási ügyletek tömeges felhajtásától függ, a cseléd tartó gazdákon magukon áll, az oly sokat panaszt cselédkérdésnek ily módon való megoldási sikere. Köztudomású, hogy a városi házi cselédek tetemes százalékának – legtöbbször házasságon kívüli viszonyból – gyermeke van, de ha nincs, még nagyobb számnak van ú, n. ismeretsége. Vagy a gyermek tartása, vagy az ismerős, a házi cseléd keresetének nagy részét igénybe veszik, s így a cseléd anélkül, hogy valami csekély összeget is jövője anyagi alapjául megtakarítana, leéli fiatalabb éveit s ha később –pártában maradva – valami oly baj éri, hogy szolgálni képtelen, természetszerűen szakad rá a nyomor, a nélkülözés, és ezeknek minden szomorú következménye. Vegyük a kedvezőbb esetet, – ha férjhez megy. – Nincs neki egy megtakarított fillérje sem, sem bérmunkás vagy napszámos férjének, a háztartás első felszereléseit már hitelre veszik, melyből – ha csak nem felette takarékosak – organikusan fejlődik a zálogházi manipuláció, a folytonos lakásváltoztatás stb.

Ha azonban a gazda felvilágosítja cselédjét az intézmény áldásos voltáról, sőt alkalmazottjával szemben nemes indulatát, a pénztárral szemben pedig bizalmát kimutatva, cselédjét biztosítja, helyette a csekély tagsági díjakat sajátjából fizeti, amellet, hogy legtöbb esetben felkölti még a legrosszabb cselédben is a majd min-

den emberben meglevő gondolkodást a jövőről, olyan erkölcsi, gazdasági, társadalmi és nemzeti szempontokat követ, melyeknek szolgálata ily csekély áldozatot bizonyára megérdemel.

Amellett, hogy a gazda a cselédjét biztosítja, a tervezet szerint jutalmazhatja is a jó és hosszú szolgálataiért, miáltal elkerülhető az, hogy arra érdemtelen cseléd részesüljön gazdája részéről ily elismerésben. Aki hosszabb ideig hűséggel szolgál, bizonyosan rászolgált gazdái áldozatkészségére, ha erre méltatlanná vált, a következményeket viselni tartozik. Természetes, hogy a hosszabb szolgálati időnek minimális tartamát meg kell határoznunk, mert ellenkező esetben a gazda önkényének volna kiszolgáltatva, de jogtalanság is volna, hogy esetleg 15 év multán – a szolgálati viszony megszűntével – egykori hűséges cselédjét az intézmény által nyújtható kedvezmények várományi jogától elüsse, ami kétségkívül sok visszaélésre és keserűségre szolgáltatna okot.

A 14. §. a tagsági jogosultság mérvéről intézkedik. Szükséges ezen korlátozás azon okból, mert korlátlan számú tagsági könyv szerzésével a város közönségének a tagsági díjak után teljesítendő kiegészítései nagy aránytalanságot mutathatnának fel az egyes tagok javára.

A 15. §. a társadalom tehetősebb tagjainak áldozatkészségét kívánja igénybe venni, kiknek neve bizalmat és vonzalmat fog kelteni azon körök előtt, melyek az intézmény működése iránt éppen ismeretlensége folytán még esetleg kellő bizalommal nem viseltetnek. De e mellett pozitív jogokat is biztosít az alapítótagság, amennyiben két ízben az alapító által ajánlott hű cseléd megjutalmazása – egyenlő feltételek esetén – valóságos jogigény az elsőbbségre.

A 16. és következő szakaszok a pénztár szervezetéről szólnak. A pénztár egy a város hatósága által szociálpolitikai céllal kezdeményezett és támogatott helyi intézmény, melynek igazgatási szerve a közp. felügyelő bizottság és az intéző bizottság, illetve nagyobb városokban bizottságok. Az egész adminisztrációt a központi felügyelő-bizottság vezeti és irányítja, de az intéző bizottságoknak saját jogkörükben való működése képezi az intézmény alapját.

Az érdekeltek képviselőiből alakított intéző bizottság szerves kapcsolatban van a hatósággal, elnöke által egyben a bizottság működési irányának állandósítása teljesen biztosítva leend. A bizottság

két tagja a város közönségének képviselője, a további két-két tag a gazdák, illetve a biztosított cselédek küldöttei. Az alkotmányos választási rendszer elvének érvényesítésével, úgy a gazdák, mint a cselédek külön-külön maguk választják az intéző-bizottságokba képviselőiket három évenként. A megfelelő számú póttagok választásáról a választási eljárás szabályozásáról az ügyrend fog gondoskodni.

A 18. és 24 §. az intéző-bizottság és a közp. felügyelő-bizottság szervezetét és teendőit jelöli meg.

Előre láthatólag az intéző-bizottság és a közp. felügyelő-bizottság a városok egyes szakhivatalainak egyelőre nagyobb munkatöbbletet nem okoznak, sőt az intézmény fejlődése esetére sem. Ha később az igazgatási tennivalók oly mérvben szaporodnak, hogy a pénztár anyagi megerősödése külön igazgatási szervezetet követel meg, mindig kellő idő lesz arra, hogy ilyennek felállításáról gondoskodjunk. De addig, míg a pénztár működésének sikeres eredményéről teljes bizonyossággal meg nem győződünk, az intézmény realitása érdekében, egyelőre új szervezet létesítését nem látunk célszerűnek. Egyébiránt az intézmény kellő társadalmiasítása mellett úgy véljük, hogy a város hatóságának akkor, amidőn a község, a gazda és a cseléd, a népjólét előbbvitelének kérdésében összekerülnek, ennek támogatása és erősítése elvitathatatlan szociálpolitikai és erkölcsi kötelessége.

A pénztári teendők ellátásának kötelezettsége a városokra, különösen azok orvosaira, a pénztárra, számvevőségre fog hárulni. Jóllehet a városi hivatalokban álló egyének teendőit megszabni az őket alkalmazó hatóságoknak joga van még akkor is, ha azok újabb munkával terhelhetik meg az alkalmazottat, mégis hangsúlyoznunk kell itt azt, hogy az intézmény működése követelte teendők, csak addig hárulnak a városi hivatalokra és alkalmazottakra, amíg a pénztár az igazgatósági költségeket jövedelmeiből fedezni nem képes.

A pénztár számadásainak és pénzkezelésének teljes nyilvánosságát a tervezet tételes intézkedései biztosítják,

A 26. §. felvételének szükségét indokolja a pénztár finansziális biztonsága, miután a biztosítás technikáján alapuló ily intézmény működésének előfeltétele a tagoknak tömeges jelentkezése és díjfizetése. Ily rendelkezés annál inkább szükséges, mert e nélkül az intézmény közjótékonyági jellegűvé fejlődhetne, vagyis a pénztár a kis számban biztosított házi cselédeket csak a város nagy meg-

terheltetésével támogathatná, ami egyrészt minden törvényes, jogi vagy méltányossági alapot nélkülözne, másrészt meg a javaslatot méltán illethetné gáncs az intézmény fejlődési iránya és az elérni tervezett cél megjelölésének tekintetében.

A 27. §. a pénztár esetleges felszámolása esetére tartalmaz – bizonyára bővebb indokolást nem igénylő – rendelkezést.

Felhasznált irodalom.*

A cseléd és gazda közötti jogviszony szabályozásáról szóló 1876 évi XIII. t.-cikk és indokolása.

Ihrer Emma, Unsere Hausangestellten (Socialist Monatshefte, 12. 1908.)

A budapesti Márta Egyesület évi jelentései.

Neher A. Otto. Zur Lage der weiblichen Dienstboten in Stuttgart, Ellwangen, 1908.

The servant problem: an attempt at its solution by an experienced Mistress. London 1899.

Lejenne Else. Zur Dienstbotenfrage, Berlin 1897.

Leo, Zur Dienstbotenfrage. Soc. Praxis 45 1908.

Stillich O., Die Lage der weiblichen Dienstboten in Berlin-Berlin 1902.

Foerster Fr. W. Die Diensbotenfrage und die Hausfrauen. Zürich 1907.

Eschle Emilie, Zur Reform des Dienstbotenwesens. Leipzig 1908.

Calwer Rich. Arbeitsmarkt und Arbeitsnachweis in ihrer Bedeutung für die Arbeiterklasse, Stuttgart 1899.

Ludwig Franz, Der gewerbsmessige Arbeitsnachweis-Berlin. 1906.

Haucock N. T., Municipal labour bureaux. Loch, Méthodes of social advance 1904.

Conrad Karl, Die Organisation des Arbeitsnachweises in, Deutschland. Leipzig. 1904.

Albrecht, Handbuch d. socialen Wohlfahrtspflege in Deutschland. Berlin 1902.

Lindenmann, Arbeiter politik u. Wirtschaftspflege in der deutschen Städteverwaltung. Stuttgart 1904.

Az 1900. évi XVI., 1902. évi XIV és 1907. évi XIX t, czikkek és ezek indokolásai.

Kaan, Grundlagen der Invalidenversicherung 1908.

Bericht über die Gemeindeverwaltung der Stadt Berlin. 1901-5-

Ville de Gand. Comission spéciale pour l'étude de la question du chômage. Gand. 1900.

* Az összes itt felsorolt művek a székesfővárosi könyvtárban rendelkezésre állanak.

T A R T A L O M .

	Lap.
I. Bevezetés	5
II A cselédügy reformjának szervei:	
a) A társadalom.....	9
b) A város és a társadalom együttes feladatai.....	14
c) Az állam.....	16
III. A cselédügy reformjának eszközei:	
1. A cselédközvetítés.....	19
2. Cselédotthonok.....	29
3. A cselédek jutalmazása, továbbá házasságkötés, rok- kantság és munkaképtelenség esetére támogatása, illetve biztosítása.....	39